

Інфармацыйна-аналітычны агляд

ПАЛІТЫЧНЫЯ ЗАБОЙСТВЫ І СМЕРЦІ ПА ВІНЕ РЭЖЫМУ. ЧАСТКА 2

МІЖНАРОДНЫ
КАМІТЭТ
ПА РАССЛЕДАВАННІ
КАТАВАННЯЎ
У БЕЛАРУСІ

ЗМЕСТ

Уводзіны	04
Смерці зняволеных у месцах пазбаўлення волі пасля 2020 года	06
Дзяніс Кузняцоў	10
Вадзім Храсько	11
Ігар Леднік	13
Аляксандр Кулініч	14
Дзмітрый Шлетгаўэр	16
Андрэй Паднябенны	18
Валянцін Штэрмер	19
Смерці зняволеных неўзабаве пасля вызвалення з месцаў пазбаўлення волі	21
Ганна Кандраценка	23
Віталь Бычкоў	25
Валянцін Іваноўскі	27
Тамара Каравай	29
Валерый Богдан	31
Валерый Цімашэнка	33
Раман Раманаў	34
Алена Панкова	36
Суіцыд з прычыны палітычна-матываванага пераследу	38
Станіслаў Чур	40
Святлана Круцікава	41
Кірыл Шчаглоў	43
Смерць пры нявысветленых абставінах	45
Аляксандр Будніцкі	47
Віталь Шышоў	50
Смерць з-за невыбіральнага выкарыстання зброі сілавікамі	54
Павел Сібілеў	55
Пасляслоўе	57

СКАРОТЫ Ў ДАКУМЕНЦЕ

СК – Следчы камітэт Рэспублікі Беларусь;

РУУС – раённае ўпраўленне ўнутраных спраў;

РАУС – раённы аддзел унутраных спраў;

ІЧУ – ізалятар часовага ўтрымання;

КК РБ – Крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь;

СІЗА – следчы ізалятар;

ДКСЭ – Дзяржаўны камітэт судовых экспертыз;

КаАП РБ – Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях Рэспублікі Беларусь;

ПК – папраўчая калонія;

БХМД – Бальніца хуткай медыцынскай дапамогі;

ГЦ – гандлёвы цэнтр.

УВОДЗІНЫ

Пасля выбараў прэзідэнта ў Беларусі ў 2020 годзе сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі перарасла ў зацяжны сістэмны крызіс, які не дэманструе прыкметаў паляпшэння. Палітычна матываваныя пераследыносяць масавы характар, тысячы людзей апынуліся за кратамі выключна за іншадумства і ўдзел у пратэстах. У месцах пазбаўлення волі фіксуюцца сістэматычныя катаванні, працяглая ізаляцыя зняволеных ад знешняга свету, наўмысна бесчалавечныя ўмовы ўтрымання і мэтанакіраваная адмова ў наданні неабходнай медыцынскай дапамогі. Паведамленні пра смерці грамадзян у калоніях і іншых месцах пазбаўлення волі працягваюць паступаць, што сведчыць пра няздольнасць дзяржавы гарантаваць бяспеку людзей, якія знаходзяцца пад яе поўным кантролем.

Дадзены дакумент з'яўляецца працягам працы¹ праваабаронцаў па зборы і дакументаванні звестак пра выпадкі смерці грамадзянаў пры падазронах абставінах, адказнасць за якія, меркавана, ляжыць на дзяржаве.

У дадзеным дакуменце аўтары разглядаюць сітуацыі, калі:

01

Смерць магла быць выкліканая дзеяннямі ці бяздзейнасцю дзяржавы, яе органаў ці супрацоўнікаў гэтых органаў або іншым чынам можа быць аднесена на рахунак дзяржавы ў парушэнне яе абавязку абараняць права на жыццё;

02

Смерць наступіла, калі чалавек быў затрыманы ці ўтрымліваўся пад вартай дзяржавай, яе органамі або службовымі асобамі.

Аўтары агляду паспрабавалі сабраць інфармацыю пра вядомыя выпадкі смерцяў па палітычных матывах і зрабіць кароткія высновы пра кожны з такіх выпадкаў. Эксперты класіфікуюць у дакуменце:

- 1) смерці зняволеных/палітычных зняволеных і затрыманых у месцах пазбаўлення волі (РУУС, РАУС, ІЧУ, турмы і калоніі);
- 2) смерці палітзняволеных неўзабаве пасля вызвалення з месцаў пазбаўлення волі;
- 3) выпадкі суіцыдаў з прычыны палітычнага пераследу;
- 4) смерць людзей пры нявысветленых абставінах;
- 5) смерць з-за невыбіральнага выкарыстання зброі сілавікамі.

[1] «Яны зрабілі з майго ўнука кавалак мяса...». Палітычныя забойствы і смерці па віне рэжыму Інфармацыйна-аналітычны агляд: https://legin.info/laravel-filemanager/files/shares/political_murder_Belarus%5Blegin.info%5D.pdf

Выявіць канкрэтных вінаватых у большасці апісаных выпадкаў у цяперашні час не з'яўляецца магчымым з прычыны закрытасці афіцыйных расследаванняў і адсутнасці публічнай інфармацыі пра гэта. Ва ўсіх разгляданых выпадках афіцыйныя расследаванні або не праводзіліся, або насілі фармальны характар, што выключала выяўленне і прыцягненне вінаватых да адказнасці. Разам з тым, аналіз задакументаваных абставінаў дазваляе вызначыць кола асобаў і структураў, на якіх, меркавана, ляжыць адказнасць за смерць людзей.

У выпадках смерцяў у месцах пазбаўлення волі адказнасць павінны несці прадстаўнікі Дэпартаменту выканання пакаранняў МУС Беларусі (ДВП МУС), начальнікі і супрацоўнікі папраўчых калоній і іншых месцаў несвабоды, якія стваралі бесчалавечныя ўмовы адбыцця пакаранняў, не надавалі наогул ці надавалі медыцынскую дапамогу неналежным чынам.

У выпадках смерці пры нявысветленых абставінах адказнасць, меркавана, ляжыць на супрацоўніках сілавых структураў або на следчых органах, якія наўмысна хаваюць рэальныя абставіны смерці.

У выпадках суіцыдаў, якія сталі вынікам палітычнага пераследу, адказнасць ускладаецца на службовых асобаў, якія ажыццяўлялі сістэматычны ціск на людзей.

У выпадку смерці з прычыны невыбіральнага выкарыстання зброі адказнасць, меркавана, нясуць супрацоўнікі сілавых структураў, якія выкарыстоўвалі спецсродкі ў гарадскім асяроддзі без разбору, што пацягнула цяжкую шкоду здароўю грамадзянскіх асобаў, якія не ўдзельнічалі ў пратэстах.

Неабходна адзначыць, што прыцягненне да адміністрацыйнай, а ў некаторых выпадках і крымінальнай адказнасці, людзей за выказванне думкі, мірныя сходы ці па іншых палітычных матывах з'яўляецца недапушчальным дзеяннем, віна за якое цалкам ляжыць на прадстаўніках рэжыму. У сувязі з гэтым адказнасць за ўсе смерці, якія даследуюцца, павінны несці прадстаўнікі аператыўных, следчых органаў, пракуратуры і суда Беларусі, якія фабрыкавалі адміністрацыйныя і крымінальныя справы, прымалі заведама незаконныя рашэнні па справе і выносілі неправасудныя прысуды і пастановы.

Некаторыя дадзеныя, прыведзеныя ў гэтым дакуменце, заснаваныя на сведчаннях былых зняволеных і не могуць быць пацверджаныя дакументальна, таму патрабуюць больш дэталёвага ўдакладнення.

СМЕРЦІ ЗНЯВОЛЕННЫХ У МЕСЦАХ ПАЗБАЎЛЕННЯ ВОЛІ ПАСЛЯ 2020 ГОДА

У Беларусі працягваюць фіксавацца выпадкі смерцяў зняволеных у калоніях, турмах і следчых ізалятарах, у тым ліку смерці пасля рэзкага пагаршэння здароўя, несвоечасовага надання медыцынскай дапамогі, а таксама суіцыды і смерці пры нявысветленых абставінах. Гэтыя выпадкі адбываюцца на фоне пагаршэння ўмоваў утрымання ў месцах пазбаўлення волі, адсутнасці доступу да незалежных лекараў і адвакатаў, узмацнення ціску на зняволеных/ палітзняволеных, а таксама фактычнай адсутнасці празрыстага і незалежнага расследавання іх прычынаў. З прычыны таго, што зняволеныя знаходзяцца ў поўнай залежнасці ад адміністрацыі пенітэнцыярных устаноў, менавіта дзяржава нясе прамы абавязак і адказнасць за іх жыццё, здароўе і бяспеку. Аднак адсутнасць публічнай інфармацыі, закрытасць устаноў і фармальны характар афіцыйных праверак узмацняюць рызыку беспакаранасці службовых асобаў, чые дзеянні ці бяздзейнасць маглі садзейнічаць такім смерцям.

Права на жыццё і права на ахову здароўя асобаў, якія знаходзяцца ў месцах пазбаўлення волі, замацаваныя ў нацыянальнай нарматыўна-прававой базе Рэспублікі Беларусь. Правілы ўнутранага распарадку папраўчых устаноў і следчых ізалятараў², Закон Рэспублікі Беларусь «Аб ахове здароўя», Закон «Аб парадку і ўмовах утрымання асобаў пад вартай», а таксама Інструкцыя па медыцынскім забеспячэнні асобаў, якія ўтрымліваюцца ва ўстановах крымінальна-выканаўчай сістэмы МУС, прадугледжваюць абавязак дзяржавы забяспечваць асуджаным і асобам пад вартай даступную і бясплатную медыцынскую дапамогу, уключаючы абавязковы медыцынскі агляд пры паступленні, выдачу лекавых сродкаў і накіраванне ў дзяржаўныя арганізацыі аховы здароўя пры неабходнасці экстранай, планавай ці спецыялізаванай дапамогі. Закон таксама ўсталёўвае, што ўтрыманне пад вартай павінна ажыццяўляцца на прынцыпах законнасці, гуманізму і павагі чалавечай годнасці і не павінна суправаджацца жорсткім ці негуманным абыходжаннем, здольным нанесці шкоду фізічнаму ці псіхічнаму здароўю чалавека.

[2] Правілы ўнутранага распарадку папраўчых устаноў, зацверджаныя Пастановай Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 20.10.2000 №174.

Правілы ўнутранага распарадку следчых ізалятараў крымінальна-выканаўчай сістэмы Міністэрства ўнутраных спраў, зацверджаныя Пастановай Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 13.01.2004 №3.

На практыцы пасля 2020 года ўмовы ўтрымання зняволеных, асабліва асуджаных па палітычна матываваных справах, усё часцей маюць карны характар і ў асобных выпадках могуць дасягаць узроўню жорсткага, бесчалавечага абыходжання ці катаванняў. Пры гэтым Крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь (далей – КК) прама вызначае, што пакаранне не павінна мець на мэце нанясенне фізічных пакутаў ці прыніжэнне чалавечай годнасці.

Частка 2 артыкула 92 КК прадугледжвае механізмы вызвалення цяжкахворых зняволеных або прызначэнне ім мякчэйшага пакарання. На практыцы гэтыя нормы часта ігнаруюцца судамі – людзі, якія маюць законныя падставы для вызвалення ці змякчэння пакарання, працягваюць знаходзіцца ў зняволенні ва ўмовах, несумяшчальных са станам іх здароўя. Дзяржава фактычна ператварае пазбаўленне волі ў пагрозу для жыцця.

Так, палітзняволены **Мікалай Клімовіч**³, які меў цяжкае захворванне сэрца і інваліднасць, быў накіраваны ў калонію, дзе неўзабаве памёр, хоць яго стан здароўя павінен быў выключаць рэальнае пазбаўленне волі. Падобная праблема прасочваецца і ў справе Ігара Ледніка, які пакутаваў на сур'ёзнае захворванне сэрца і перанёс складаную аперацыю ўжо ў зняволенні, але быў змешчаны і ўтрымліваўся ва ўмовах зняволення, несумяшчальных з яго станам здароўя. Пасля ён памёр у зняволенні.

Практыка паказвае, што цяжкахворых зняволеных не вызваляюць нават у тэрмінальным стане. Фармальныя падставы для адмовы ў вызваленні (нявыплачаныя пазовы, характарыстыкі адміністрацыі, цяжар абвінавачання) паслядоўна ставяцца вышэй за гуманітарныя меркаванні. Палітычны статус і лаяльнасць да ўлады пры гэтым не граюць ролі: практыка адмоваў распаўсюджваецца на ўсіх зняволеных без выключэння.

Паказальным прыкладам з'яўляецца смерць у папраўчай калоніі №1 у Наваполацку былога дырэктара Скідзельскага цукровага завода **Дзмітрыя Ягорава**, які памёр ад анкалагічнага захворвання.⁴ Нягледзячы на цяжкі стан здароўя і відавочную пагрозу для жыцця, ён так і не быў вызвалены і памёр у зняволенні. Прычынай адмовы стала наяўнасць нявыплачаных пазоваў.

У студзені 2021 года стала вядома пра смерць двух маладых зняволеных, якія адбывалі пакаранне ў папраўчай калоніі №1 у Наваполацку: 25-гадовага **Андрэя Дубіка** і 27-гадовага **Аляксея Жука**. Паводле паведамленняў сваякоў Дубіка, у калоніі на яго псіхалагічна ціснулі: яго выклікала кіраўніцтва ўстанова, пераконвала прызнаць віну і патрабавала спыніць перапіску з праваабаронцамі. Смерць Аляксея Жука таксама згадваецца сярод выпадкаў смерці зняволеных у ПК-1, дзе, паводле сведчанняў былых зняволеных, адмова ці несвоечасовае наданне медыцынскай дапамогі і змяшчэнне людзей у максімальна ўразлівым стане ў ШІЗА маглі прыводзіць да фатальных наступстваў.⁵

[3] <https://www.svoboda.org/a/osuzhdyonnyy-za-karikaturu-na-lukashenko-umer-v-kolonii-/32400713.html>

[4] <https://ru.belsat.eu/g3122971/v-kolonii-umer-direktor-saharnogo-zavoda>

[5] <https://www.svaboda.org/a/32826995.html>

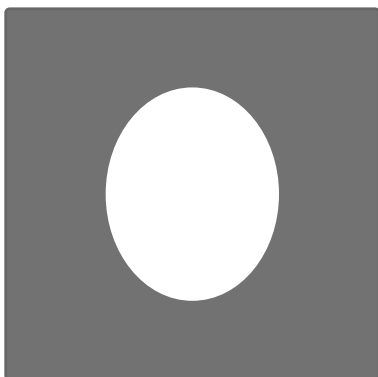
У выпадках смерці зняволеных могуць мець значэнне нормы пра адказнасць за давядзенне да самагубства, неналежнае выкананне прафесійных абавязкаў медыцынскімі супрацоўнікамі, што прывяло да смерці пацыента, а таксама арт. 128 КК аб злачынствах супраць бяспекі чалавецтва, калі парушэнні носяць масавы ці сістэматычны характар і звязаныя ў тым ліку з незаконным утрыманнем у зняволенні, катаваннямі ці актамі жорсткасці па палітычных матывах. Для такіх злачынстваў тэрміны даўнасці не ўжываюцца.

Мы працягваем фіксаваць факты смерцяў у месцах пазбаўлення волі пасля 2020 года, не зафіксаваных у папярэднім дакуменце.⁶

№ пп	Імя, прозвішча памерлага	Дата смерці	Установа	Начальнік установы	Начальнік медчасткі	Прычына смерці
1	Дзяніс Кузняцоў	03.10.2020	ЦІП, Мінск, 1-шы завулак Акрэсціна, 3б	Маёр унутранай службы Шапецька Яўген Андрэевіч	Няма дадзеных	Афіцыйная версія – упаў з другога паверха нараў.
2	Вадзім Храсько	09.01.2024	ПК-3 «Віцьба», п. Віцьба, Віцебская вобласць.	Палкоўнік унутранай службы Філіп Стурчанка	Няма дадзеных	Пнеўманія.
3	Ігар Леднік	20.02.2024	ПК-2, Бабруйск; турэмная бальніца ў Калядзічах.	Няма дадзеных	Няма дадзеных	Спыненне сэрца
4	Аляксандр Кулініч	09.04.2024	СІЗА №7, Брэст	Няма дадзеных	Няма дадзеных	Ішэмічная хвароба сэрца (паводле паведамлення сваякоў).
5	Дзмітрый Шлетгаўэр	11.10.2024	ПК-15, Магілёў.	Аляксей Лазарэнка	Валжанкова Наталля Віталееўна	Механічная асфіксія (меркавана суіцыд).

[6] «Яны зрабілі з майго ўнука кавалак мяса...». Палітычныя забойствы і смерці па віне рэжыму
Інфармацыйна-аналітычны агляд: https://legin.info/laravel-filemanager/files/shares/political_murder_Belarus%5Blegin.info%5D.pdf

№ пп	Імя, прозвішча памерлага	Дата смерці	Установа	Начальнік установы	Начальнік медчасткі	Прычына смерці
6	Андрэй Паднябенны	03.09.2025	ПК-15, Магілёў.	Аляксей Лазарэнка (на 2024 год)	Валжанкова Наталля Віталейна	Удушша (суіцыд)
7	Валянцін Штэрмер	Дакладная дата невядомая. Меркавана, у пачатку 2025 года	ПК-17, Шклоў.	Аляксандр Карніенка	Няма дадзеных	Невядомая

ДЗЯНІС КУЗНЯЦОЎ

Дата смерці:

3 кастрычніка 2020

Месца смерці:

Гарадская клінічная бальніца хуткай медыцынскай дапамогі ў Мінску.

Што вядома:

Дзянісу Кузняцову быў 41 год. Абставіны яго затрымання і прычыны змяшчэння ў Цэнтр ізаляцыі правапарушальнікаў на 1-м завулку Акрэсціна, 36 застаюцца невядомымі. Паводле словаў жонкі загінулага, Дзяніс Кузняцоў сышоў на працу і паведаміў, што вернецца праз дзень. Пасля гэтага сям'я даведалася, што ён знаходзіцца ў бальніцы з цяжкімі траўмамі.⁷

Абставіны:

вядома, што 29 верасня 2020 года Дзяніса Кузняцова даставілі без прытомнасці з ЦІП у рэанімацыю. Лекары дыягнаставалі пераломы костак чэрапа, адкрытую чэрапна-мазгавую траўму, гематомы, пераломы рэбраў, падуздышной косткі і ўдар лёгкага. Ён перанёс тры аперацыі, знаходзіўся ў цяжкім стане на штучнай вентыляцыі лёгкіх і не прыходзіў

у свядомасць. Супрацоўнікі ізалятара паведамілі медыкам, што Кузняцоў атрымаў траўмы ў выніку падзення з другога паверха ложка. Разам з тым, паводле апублікаваных звестак, да страты прытомнасці ён паспеў паведаміць лекарам, што яго збілі супрацоўнікі міліцыі. Адкрытыя крыніцы не дазваляюць даведацца, якая з версій адпавядае рэчаіснасці.

Афіцыйная прычына смерці:

У адкрытых крыніцах дакладная фармулёўка з медыцынскага пасведчання пра смерць не апублікаваная.

[7] <https://novayagazeta.ru/articles/2020/10/03/164670-v-belarusi-skonchalsya-muzhchina-kotoryy-postupil-v-reanimatsiyu-iz-izolyatora-na-okrestina-s-tyazhelyimi-travmami>

Меркаваныя адказныя асобы:

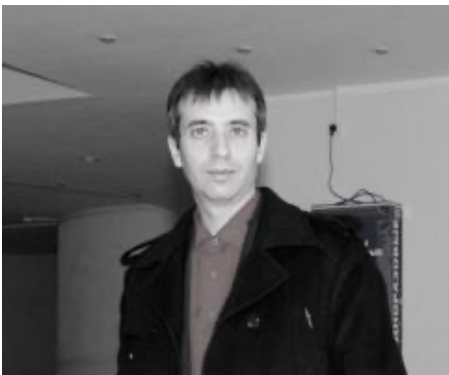
Канкрэтныя адказныя асобы афіцыйна не ўсталяваныя. Дзяніс Кузняцоў атрымаў смяротныя траўмы, знаходзячыся пад кантролем супрацоўнікаў ЦІП. Яго ўласнае паведамленне лекарам пра збіццё міліцыянтамі ўказвае на магчымую датычнасць супрацоўнікаў установы, аднак іх імёны і доказы асабістай віны публічна не раскрываліся.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Супрацоўнікі ізалятара патлумачылі траўмы падзеннем з ложка (другога паверха нараў). Публічных звестак пра эфектыўнае расследаванне смерці, праверку супрацьлеглых версій, завядзенне крымінальнай справы ці прыцягненне супрацоўнікаў да адказнасці не выяўленае.

Выснова:

Дзяніс Кузняцоў паступіў з Цэнтра ізаляцыі правапарушальнікам у бальніцу са шматлікімі траўмамі, несумяшчальнымі з жыццём. Афіцыйная версія пра падзенне з ложка супярэчыць паведамленню самога Кузняцова пра тое, што яго збілі міліцыянты. Адсутнасць празрыстага расследавання не дазваляе дакладна высветліць абставіны атрымання траўмаў і адказнасць канкрэтных асобаў. Пры гэтым дзяржава несла поўную адказнасць за яго бяспеку падчас утрымання ў ЦІП.

Фота: Вадзім Храсько. Крыніца: dissidentby.com

ВАДЗІМ ХРАСЬКО

Дата смерці:

Ноч з 8 на 9 студзеня 2024

Месца смерці:

ПК-3 «Віцьба», пасёлак Віцьба, Віцебскі раён, Віцебская вобласць. Незадоўга да смерці Храсько даставілі ў бальніцу, аднак выратаваць яго не атрымалася.⁸

[8] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў Папраўчай калоніі №3 Віцебскай вобласці. Грамадскае расследаванне. Смерці ў калоніі, ст. 67-69: https://torturesbelarus2020.org/ru/tortures_ik3_2026/

Што вядома:

Вадзім Храсько нарадзіўся 25 красавіка 1973 года, жыў у Мінску і выхоўваў дваіх дзяцей. Яго абвінавацілі ў «фінансаванні дзейнасці экстрэмісцкага фармавання» па арт. 361-2 КК РБ – мужчына зрабіў ахвяраванні. 4 жніўня 2023 года суд асудзіў яго да 3 гадоў пазбаўлення волі. У зняволенні ён правёў 269 дзён.⁹ Паводле дадзеных праваабаронцаў, Храсько меў некалькі хранічных захворванняў і падчас знаходжання ў зняволенні цяжка хварэў.

Абставіны:

Падчас адбыцця пакарання стан Вадзіма Храсько значна пагоршыўся. Паводле інфармацыі праваабаронцаў, а таксама апытаных сведкаў, якія адбывалі пакаранне ў той жа калоніі, у бальніцу яго даставілі з вялікай затрымкай, калі надаць эфектыўную дапамогу было ўжо немагчыма. Падрабязнасці хады хваробы, тэрміны звяртання па медыцынскую дапамогу і прычыны позняй шпіталізацыі публічна не раскрываліся.

Афіцыйная прычына смерці:

Пнеўманія.

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных супрацоўнікаў за смерць Вадзіма Храсько афіцыйна не ўсталяваная. На момант яго смерці ўстановай кіраваў начальнік ПК-3 Філіп Стурчанка; у якасці начальніка медыцынскай часткі згадваецца Раманай. Аднак адкрытыя крыніцы не ўтрымліваюць пацверджанняў іх асабістай віны ці звестак пра прад'яўлення ім абвінавачання.¹⁰

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Звесткі пра правядзенне незалежнага ці афіцыйнага публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічаюць. Не паведамлялася пра праверку своєчаснасці наданай медыцынскай дапамогі, прыцягненне супрацоўнікаў калоніі да адказнасці ці публікацыю вынікаў расследавання.

Выснова:

Смерць Вадзіма Храсько паказвае на магчымае несвоечасовае наданне медыцынскай дапамогі цяжкахвораму зняволенаму. Нягледзячы на наяўнасць захворванняў і пагаршэнне ягонага стану, шпіталізацыя, паводле звестак праваабаронцаў і сведкаў, адбылася занадта позна. Адсутнасць інфармацыі пра публічнае расследаванне не дазваляе высветліць, ці можна было прадухіліць смерць і хто нясе адказнасць за затрымку медыцынскай дапамогі.

[9] <https://dissidentby.com/prisoners/vadim-naumovich-hrasko>
<https://news.zerkalo.io/life/58667.html?tg=3>

[10] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў Папраўчай калоніі №3 Віцебскай вобласці. Грамадскае расследаванне. Медыцынскі персанал ПК-3. ст. 70, Супрацоўнікі. ст. 74: https://torturesbelarus2020.org/ru/tortures_ik3_2026/

ІГАР ЛЕДНІК

Фота: Ігар Леднік. Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Меркавана,
20 лютага 2024

Месца смерці:

Рэспубліканская бальніца для зняволеных у
Калядзічах, куды Ігара Ледніка перавялі
з ПК-2 у Бабруйску.

Што вядома:

Ігар Леднік нарадзіўся 12 снежня 1960 года. Ён быў грамадскім актывістам, журналістам і сябрам Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі «Грамада». Яго затрымалі 12 красавіка 2022 года і пасля асудзілі да трох гадоў калоніі агульнага рэжыму па арт. 367 КК за публікацыю ў партыйным часопісе, якую ўлады кваліфікавалі як паклёп на Аляксандра Лукашэнку.¹¹ На момант зняволення Леднік меў інваліднасць II групы і сур'ёзныя праблемы з сэрцам. У калоніі стан ягонага здароўя істотна пагоршыўся. Паведамлялася, што ён перанёс аперацыю на страўнікава-кішачным тракце. Усяго ў зняволенні Леднік правёў 673 дні.

Абставіны:

Нягледзячы на ўсталяваную інваліднасць, сардэчнае захворванне і пагаршэнне здароўя, Леднік працягваў адбываць пакаранне ў калоніі. Незадоўга да смерці яго шпіталізавалі з ПК-2. У бальніцы ў яго спынілася сэрца. Адкрытыя крыніцы не паведамляюць, калі менавіта яго даставілі ў бальніцу, наколькі своечасовай была шпіталізацыя і якую медыцынскую дапамогу ён атрымліваў у калоніі, аднак апытаныя сведкі сцвярджаюць, што ў калоніі ён у атрадзе не быў – увесь час знаходзіўся ў медчастцы.

[11] <https://dissidentby.com/prisoners/igor-aleksandrovich-lednik>
<https://www.delfi.lt/ru/abroad/belorussia/v-belorusskoy-kolonii-umer-politzaklyuchennyi-igor-lednik-95923987>
<https://spring96.org/ru/news/114452>

Афіцыйная прычына смерці:

Спыненне сэрца.

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная. Патэнцыйную адказнасць за забеспячэнне медыцынскай дапамогі і бяспекі зняволенага неслі кіраўніцтва ПК-2, супрацоўнікі медыцынскай часткі калоніі і іншыя службовыя асобы сістэмы выканання пакаранняў. Публічна пацверджаных звестак пра іх асабістую віну ці выстаўленыя абвінавачанні няма.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Публічнай інфармацыі пра незалежнае расследаванне абставінаў смерці, праверку якасці медыцынскай дапамогі ці прыцягненне службовых асобаў да адказнасці не выяўлена. Таксама не апублікаваныя падрабязнае медыцынскае заключэнне і вынікі ўскрыцця.

Выснова:

Ігар Леднік быў накіраваны ў калонію, нягледзячы на інваліднасць і сур'ёзнае захворванне сэрца. У зняволенні яго стан пагоршыўся, яму спатрэбілася складаная аперацыя. Вядомыя абставіны выклікаюць абгрунтаваныя пытанні пра магчымасць утрымання Ледніка ў калоніі і дастатковасць нададзенай яму медыцынскай дапамогі.

**АЛЯКСАНДР
КУЛІНІЧ**

Фота: Палітзняволены Аляксандр
Кулініч. Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

9 красавіка 2024

Месца смерці:

Следчы ізалятар № 7, Брэст.

Што вядома:

Аляксандру Кулінічу быў 51 год. Ураджэнец Маладзечна, падпалкоўнік запасу. Яго затрымалі 29 лютага 2024 года пасля публікацыі ў сацыяльных сетках крытычных выказванняў пра Аляксандра Лукашэнку і расійскае ўварванне ва Украіну.¹² Кулініча змясцілі пад варту і абвінавацілі па частцы 1 артыкула 368 КК («Абраза прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»). Суд над ім мусіў пачацца ў красавіку 2024 года, аднак мужчына памёр за некалькі дзён да пачатку працэсу. Праваабаронцы прызналі Кулініча палітычным зняволеным пасмяротна.

Абставіны:

Аляксандр Кулініч памёр у СІЗА падчас утрымання пад вартай і да вынясення судовага прысуду. Паміж ягоным затрыманнем і смерцю прайшло каля 40 дзён. Падрабязная інфармацыя пра ягоны стан здароўя ў СІЗА, абставіны пагаршэння самаадчування, час звяртання па дапамогу і праведзеныя рэанімацыйныя мерапрыемствы публічна не раскрывалася. Таксама невядома, ці скардзіўся Кулініч на праблемы з сэрцам і якую медыцынскую дапамогу ён атрымліваў.

Верагодная прычына смерці:

Ішэмічная хвароба сэрца.

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная. За жыццё, бяспеку і своєчасовае наданне медыцынскай дапамогі Кулінічу падчас утрымання пад вартай адказвалі адміністрацыя і медыцынская служба СІЗА № 7.

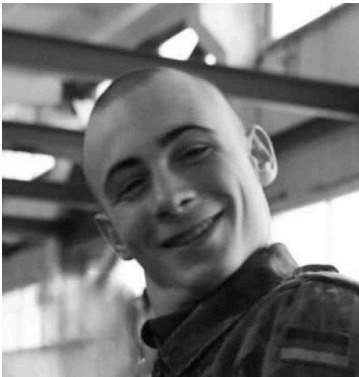
Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Інфармацыя пра правядзенне ўладамі незалежнага і публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічае. Не апублікаваныя вынікі ўскрыцця, звесткі пра наданую медыцынскую дапамогу і высновы праверкі дзеянняў супрацоўнікаў СІЗА.

Выснова:

Аляксандр Кулініч памёр у СІЗА прыблізна праз 40 дзён пасля затрымання, не дажыўшы да суда. Хаця афіцыйнай прычынай названая ішэмічная хвароба сэрца, адсутнасць публічных дадзеных пра стан яго здароўя, нададзеную дапамогу і абставіны смерці не дазваляе ацаніць своєчасовасць медыцынскага ўмяшання. Дзяржава несла поўную адказнасць за яго жыццё падчас утрымання пад вартай, аднак адкрытага расследавання выканання гэтага абавязку праведзена не было.

[12] <https://www.rfi.fr/ru/европа/20240411-в-беларуси-в-сизо-умер-политзаключенный-александр-кулинич-его-собирались-судить-за-оскорбление-лукашенко>
<https://apnews.com/article/cf41b2994d205746b1b5b8fddf72c231>

ДЗМІТРЫЙ ШЛЕТГАЎЭР

Фота: Дзмітрый Шлетгаўэр.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

11 кастрычніка 2024

Месца смерці:

ПК-15, Магілёў. Меркавана штрафны ізалятар установы.

Што вядома:

Дзмітрый Шлетгаўэр быў 22-гадовым грамадзянінам Расіі, ураджэнцам Алтайскага краю. З 2018 года ён пастаянна жыве ў Беларусі і працаваў на прадпрыемстве па вытворчасці ўпакоўкі. Шлетгаўэра затрымалі восенню 2023 года. Закрыты судовы працэс адбыўся летам 2024 года. Яго прызналі вінаватым у шпіянажы і садзейнічанні экстрэмісцкай дзейнасці па арт. 358 і ч.1 арт. 361-4 КК і асудзілі да 12 гадоў пазбаўлення волі. Змест прад'яўленых яму абвінавачанняў публічна не раскрываўся. Падчас знаходжання Шлетгаўэра ў СІЗА ў яго нарадзіўся сын. Паводле словаў знаёмага сям'і, з-за хваляванняў у Дзмітрыя пачаліся выпадзенне валасоў і варыкоз, аднак крытычных праблемаў са здароўем у яго не было.¹³

Абставіны:

У першыя дні кастрычніка 2024 года Дзмітрыя перавялі з брэсцкага СІЗА № 7 у магілёўскую ПК-15. Паводле словаў знаёмага сям'і, ён валодае інфармацыяй, што адразу пасля прыбыцця Дзмітрыя змясцілі ў штрафны ізалятар. Прычына спягання невядомая. Шлетгаўэр памёр менш чым праз два тыдні пасля этапавання ў калонію. Сям'ю апавясцілі пра смерць 12 кастрычніка. Кіраўніцтва калоніі не паведаміла сваякам, пры якіх абставінах ён памёр.

[13] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/dzmitryi-szlethauer>
<https://www.svoboda.org/a/prichinoy-smerti-rossiyanina-v-belorusskoy-tyurme-stalo-udushenie/33190320.html>
<https://news.zerkalo.io/life/82636.html>

Родныя не вераць, што Дзмітрый меў намер здзейсніць самагубства. Паводле іх словаў, ён рыхтаваўся да жыцця ў калоніі, збіраўся прасіць пра памілаванне і спадзяваўся вярнуцца да жонкі і нованароджанага сына. Разам з тым, адкрытыя крыніцы не дазваляюць высветліць, ці загінуў ён у выніку самагубства, дзеянняў іншых асобаў ці іншых абставінаў.

Афіцыйная прычына смерці:

У пасведчанні пра смерць пазначаная механічная асфіксія, то бок удушэнне. Гэтая фармулёўка апісвае непасрэдную прычыну смерці, але не вызначае, якім чынам і пры якіх абставінах адбылося ўдушэнне.

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных супрацоўнікаў афіцыйна не ўсталяваная. За бяспеку Дзмітрыя пасля этапавання адказвалі кіраўніцтва і супрацоўнікі ПК-15, у тым ліку асобы, якія кантралявалі яго ўтрыманне ў ШІЗА. Звестак, якія дазваляюць абвінаваціць канкрэтнага супрацоўніка ў смерці, у адкрытых крыніцах няма.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Адміністрацыя калоніі не раскрыла сваякам абставіны смерці. Публічных звестак пра завядзенне крымінальнай справы, правядзенне незалежнага расследавання, вывучэнне запісаў відэааналізавання ці прыцягненне супрацоўнікаў ПК-15 да адказнасці няма.

Выснова:

Дзмітрый Шлетгаўэр памёр ад удушэння неўзабаве пасля пераводу ў ПК-15 і меркаванага змяшчэння ў ШІЗА. Аднак улады не патлумачылі, што менавіта здарылася з ім у калоніі. Адсутнасць публічнага расследавання, інфармацыі пра апошнія гадзіны яго жыцця і дакладныя абставіны асфіксіі не дазваляе вызначыць характар смерці. Незалежна ад яе непасрэднай прычыны, дзяржава несла адказнасць за бяспеку Шлетгаўэра і абавязаная была забяспечыць празрыстае расследаванне яго смерці.

АНДРЭЙ ПАДНЯБЕННЫ

Фота: Андрэй Паднябенны.
Крыніца: dissidentby.com

Дата смерці:

3 верасня 2025

Месца смерці:

ПК-15, Магілёў.

Што вядома:

Андрэй Паднябенны нарадзіўся 13 снежня 1988 года. Ён быў грамадзянінам Расіі, з шасці гадоў жыў у Беларусі, займаўся прадпрымальніцтвам і грамадзянскім актывізмам. Падчас прэзідэнцкіх выбараў у 2020 годзе быў грамадскім назіральнікам, раней выступаў з крытыкай асобных праектаў гарадской забудовы. Паднябеннага затрымалі 5 лістапада 2021 года. Першапачаткова яго абвінавацілі ў падпале аўтамабіля начальніка Дэпартамента выканання пакаранняў і пашкоджанні шын 39 тралейбусаў у Гомелі. У чэрвені 2022 года яго асудзілі да 15 гадоў калоніі ўзмоцненага рэжыму. У студзені 2023 года па выніках закрытага судовага працэсу Паднябеннаму прызначылі яшчэ год і восем месяцаў зняволення па абвінавачанні ў «распальванні сацыяльнай варожасці» і «садзейнічанні экстрэмісцкай дзейнасці» па арт. 130 і 361-4 КК. Выніковы тэрмін склаў **16 гадоў і 8 месяцаў**. На свабодзе ў яго засталіся малагадовыя дзеці.¹⁴

Абставіны:

Паводле дадзеных Dissidentby, Андрэй Паднябенны загінуў у ПК-15, правёўшы ў зняволенні каля 1 398 дзён. Інфармацыя пра стан яго здароўя перад смерцю, месца выяўлення цела, нададзеную медыцынскую дапамогу і падзеі апошніх дзён публічна не раскрывалася.

Афіцыйная прычына смерці:

Невядомая.

[14] <https://dissidentby.com/prisoners/andrei-valentinovich-podnebennyi>

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных супрацоўнікаў афіцыйна не ўсталяваная. На момант утрымання Паднябеннага начальнікам ПК-15 з'яўляўся Аляксей Лазарэнка.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Публічных паведамленняў беларускіх уладаў пра смерць Паднябеннага, правядзенне праверкі ці завядзенне крымінальнай справы не выяўлена. Прычына смерці, вынікі ўскрыцця і звесткі пра дзеянні супрацоўнікаў ПК-15 не апублікаваныя.

Выснова:

Андрэй Паднябенны памёр ва ўзросце 36 гадоў падчас адбыцця працяглага тэрміна ў ПК-15. Практычна поўная адсутнасць інфармацыі не дазваляе высветліць прычыну і абставіны яго смерці. Паколькі ён знаходзіўся пад поўным кантролем адміністрацыі калоніі, дзяржава абавязаная правесці эфектыўнае і празрыстае расследаванне абставінаў яго смерці.

ВАЛЯНЦІН ШТЭРМЕР

Фота: Валянцін Штэрмер.
Крыніца: nashaniva.com

Дата смерці:

Дакладная дата невядомая. Паводле дадзеных крыніц, Валянцін Штэрмер памёр у пачатку 2025 года.

Месца смерці:

Меркавана ПК-17 у Шклове або турэмная ці грамадзянская бальніца, куды яго маглі вывезці з калоніі.

Што вядома:

Валянцін Штэрмер нарадзіўся 2 лютага 1964 года. Да затрымання жыў у Гомелі, займаўся прадпрымальніцтвам, у тым ліку кіраваў будаўнічай кампаніяй.

Яго затрымалі 9 чэрвеня 2023 года з-за васьмі каментароў, прысвечаных расійскай агрэсіі супраць Украіны. Штэрмера абвінавацілі ў «распальванні нацыянальнай варожасці», «абразе Аляксандра Лукашэнкі» і «ўдзеце ў экстрэмісцкім фармаванні» па арт.арт. 130, 368 і 361-1 КК. 4 кастрычніка 2023 года Гомельскі абласны суд асудзіў яго да пяці гадоў калоніі агульнага рэжыму. Пасля інсульту Штэрмера этапавалі ў ПК-17 у Шклове. Паводле сведчання былога зняволенага, ён быў вельмі слабы, марудна размаўляў, з цяжкасцю хадзіў і пастаянна адставаў ад астатніх. Нягледзячы на стан здароўя, яго прымушалі працаваць і змяшчалі ў ШІЗА. Пасля падзення зімой у яго, магчыма, здарыўся пералом ці вывіх рукі.¹⁵

Абставіны:

Штэрмер знаходзіўся ў калоніі пасля перанесенага інсульту і меў выяўныя парушэнні маўлення і руху. Нягледзячы на яго цяжкі фізічны стан, адміністрацыя накіроўвала яго на працу і, як мінімум, адзін раз змясціла ў ШІЗА. Інфармацыя пра пагаршэнне ягонага здароўя перад смерцю, нададзеную медыцынскую дапамогу і магчымую шпіталізацыю адсутнічае. Невядома таксама, ці быў ён вызвалены ад працы пасля падзення і атрыманай траўмы.

Афіцыйная прычына смерці:

Невядомая.

Меркаваныя адказныя асобы:

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная. На момант утрымання Штэрмера начальнікам ПК-17 з'яўляўся Аляксандр Карніенка. Адміністрацыя і медыцынская служба калоніі адказвалі за ацэнку яго стану, наданне дапамогі і дапушчальнасць накіравання цяжкахворага зняволенага на працу і ў ШІЗА.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Беларускія ўлады публічна не паведамлялі пра смерць Валянціна Штэрмера. Звесткі пра правядзенне праверкі ці расследавання, вынікі ўскрыцця і прыцягненне супрацоўнікаў калоніі да адказнасці адсутнічаюць.

Выснова:

Валянцін Штэрмер памёр у зняволенні пасля перанесенага інсульту, знаходзячыся ў стане, які заўважна абмяжоўваў яго здольнасць хадзіць, гаварыць і працаваць. Нягледзячы на гэта, да яго працягвалі ўжываць звычайныя рэжымныя патрабаванні і змяшчалі ў ШІЗА. Утойванне адміністрацыяй калоніі даты, месца і прычыны смерці не дазваляе ўсталяваць яе непасрэдна абставіны, што выклікае сур'ёзныя пытанні пра адпаведнасць умоваў утрымання стану яго здароўя і своєчаснасці нададзенай дапамогі.

[15] <https://dissidentby.com/prisoners/valentin-gennadevich-shtermer/>; <https://ru.belsat.eu/86812803/umer-politzaklyuchennyj-valentin-s-htermer/>; <https://nashaniva.com/ru/367709>

СМЕРЦІ ЗНЯВОЛЕННЫХ НЕЎЗАБАВЕ ПАСЛЯ ВЫЗВАЛЕННЯ З МЕСЦАЎ ПАЗБАЎЛЕННЯ ВОЛІ

Феномен «адкладзенай смяротнасці» сярод былых беларускіх палітзняволеных паказвае на схаваны крызіс пенітэнцыярнай медыцыны і бесчалавечныя ўмовы ўтрымання ў месцах пазбаўлення волі. У гэтым раздзеле разглядаюцца восем верыфікаваных выпадкаў, калі людзі памерлі на працягу непрацяглага тэрміна пасля выхаду на свабоду – як пасля заканчэння тэрміну, так і ў межах працэдур памілавання ці амністыі. Аналіз гэтых выпадкаў паказвае, што знаходжанне ў ізаляцыі наносіць незваротную шкоду арганізму з-за хранічнага стрэсу, знясільвальнай працы і адсутнасці адэкватнай прэвентыўнай дыягностыкі. Пры гэтым далейшае вызваленне не выключае рызык для жыцця палітычных зняволеных, паколькі запушчаныя ў калоніях кардыялагічныя, сасудзістыя і іншыя саматычныя паталогіі прыводзілі да раптоўнай смерці людзей.

Гэтыя смяротныя зыходы нельга лічыць вынікам выключна натуральных прычынаў, паколькі фактарам, які спрыяў іх наступству, стала сама рэпрэсіўная сістэма. Закрыты характар папраўчых устаноў дазваляе адміністрацыі гадамі ігнараваць скаргі зняволеных на здароўе, а цяжкі рэжым абмежаванняў на «хатняй хіміі» стварае жорсткія бюракратычныя бар'еры нават для звычайнага візіту да лекара.

Ва ўмовах адсутнасці дзяржаўнай сістэмы рэабілітацыі для былых асуджаных і ціску, які працягваецца з боку наглядных органаў, падарваны ў зняволенні арганізм не здольны паўнаўдасна аднавіцца. Такім чынам, турэмныя тэрміны па палітычных матывах ператвараюцца ў схаваную форму доўгатэрміновага разбурэння здароўя, што прыводзіць да высокай смяротнасці пасля вызвалення.

№ пп	Імя, прозвішча	Дата смерці	Прычына смерці	Заўвагі
1	Ганна Кандраценка	05.02.2025	Рак шыйкі маткі	Дыягназ пастаўлены ў калоніі; не была вызвалена датэрмінова, нягледзячы на цяжкую хваробу.
2	Віталь Бычкоў	28.10.2024	Інсульт	Памёр праз неўсталяваны час пасля адбыцця пакарання.
3	Валянцін Іваноўскі	Жнівень 2024	Невядомая	Памёр праз ~3 месяцы пасля вызвалення.
4	Тамара Каравай	Вясна 2025 года (апошні анлайн – 23 красавіка 2025 года)	Спыненне сэрца	Памерла праз ~8 месяцаў пасля вызвалення па памілаванні.
5	Валерый Богдан	Пачатак 2025 года	Тромбаэмбалія	Памёр праз ~9 месяцаў пасля вызвалення.
6	Валерый Цімашэнка	Верасень 2025	Невядомая	Памёр праз ~14 месяцаў пасля вызвалення па памілаванні.
7	Раман Раманаў	Красавік 2026	Сардэчная недастатковасць	Памёр праз ~8 месяцаў пасля вызвалення.
8	Алена Панкова	Люты 2026	Невядомая	Памерла падчас адбыцця пакарання ў форме «хатняй хіміі».

ГАННА КАНДРАЦЕНКА

Фота: Ганна Кандраценка.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

5 лютага 2025¹⁶

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае.

Што вядома:

Ганна Аляксандраўна Кандраценка¹⁷ (нарадзілася 13 красавіка 1985 года) – жыхарка Магілёва, якая да затрымання працавала прадаўцом у кіёску. Была затрыманая 5 траўня 2022 года за тэкставыя каментары ў Telegram-каналах. Ёй былі прад'яўленыя абвінавачанні па трох «дыфамацыйных» артыкулах: арт. 368 КК («Абразы прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»), 369 КК («Абразы прадстаўніка ўлады»), 391 КК («Абразы суддзі»). 12 ліпеня 2022 года суд Ленінскага раёна Магілёва (суддзя Наталля Панасенка) асудзіў яе да 3 гадоў пазбаўлення волі ў калоніі агульнага рэжыму. Пакаранне Ганна адбывала ў ПК №4 горада Гомеля. Падчас знаходжання ў зняволенні ў дачыненні да яе была заведзеная яшчэ адна крымінальная справа: 11 ліпеня 2023 года суд Кастрычніцкага раёна Магілёва (суддзя Вольга Краўчанка) прызнаў яе вінаватай па арт. 369 КК за іншыя каментары, прызначыўшы дадаткова 1 год зняволення і грашовы штраф. Кандраценка цалкам адбыла прызначаны тэрмін і выйшла на волю 20 чэрвеня 2024 года.

Абставіны:

Да ўзяцця пад варту Ганна Кандраценка пакутавала ад хранічнага псарыязу. У перыяд адбыцця пакарання ў жаночай папраўчай калоніі №4 г. Гомеля (далей – ПК-4) у яе было дыягнаставанае анкалагічнае захворванне – рак шыйкі маткі.

[16] Факт смерці стаў публічна вядомы ў траўні 2025 года: <https://nashaniva.com/ru/367704>

[17] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/hanna-kandracenka>

Зняволеную перыядычна канваіравалі на тэрапеўтычныя працэдуры ў Гомельскі абласны клінічны анкалагічны дыспансер, аднак умовы ўтрымання ў калоніі і агульны ўзровень пенітэнцыярнай медыцыны толькі пагаршалі цяжар захворвання. Нягледзячы на прагрэсаванне анкалогіі, адміністрацыя ПК-4 і судовыя органы адмовілі ў датэрміновым вызваленні ці змякчэнні пакарання па медыцынскіх паказаннях. Больш за тое, ужо пры наяўнасці цяжкага дыягназу яе судзілі паўторна, падоўжыўшы тэрмін ізаляцыі. Пасля вызвалення ў чэрвені 2024 года пасля заканчэння тэрміну зняволення жанчына пражыла крыху больш за сем месяцаў, беспаспяхова змагаючыся з запушчанай стадыяй хваробы на волі.

Афіцыйная прычына смерці:

Анкалагічнае захворванне (рак шыйкі маткі).

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць за пагаршэнне стану здароўя, несвоечасовае/неэфектыўнае наданне медыцынскай дапамогі і смяротны зыход неўзабаве пасля вызвалення ляжыць на службовых асобах наступных дзяржаўных органаў: адміністрацыя і медыцынская частка ПК-4 (Талсцякоў Дзяніс Анатолевіч);¹⁸ Дэпартамент выканання пакаранняў МУС (ДВП МУС), а таксама судовыя органы.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Адсутнічае.

Выснова:

Справа Ганны Кандраценкі з'яўляецца прыкладам сістэмнай практыкі ненадання своечасовай і кваліфікаванай медыцынскай дапамогі ў пенітэнцыярнай сістэме Беларусі. Адмова ў гуманітарным вызваленні асобаў з дэструктыўнымі анкалагічнымі паталогіямі фактычна прыроўнівае пазбаўленне волі да схаванай формы смяротнага пакарання.

[18] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў гомельскай жаночай калоніі №4. Грамадскае расследаванне. ст. 65: <https://torturesbelarus2020.org/ru/pytki-i-zhestokoe-obra%20d1%80genie-v-gomelskoi-zhenskoi-kolonii-4/>

ВІТАЛЬ БЫЧКОЎ

Фота: Віталь Бычкоў
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

28 кастрычніка 2024¹⁹

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае.

Што вядома:

Бычкоў Віталь Міхайлавіч (нарадзіўся 4 верасня 1980 года) – жыхар горада Быхава.²⁰ Да затрымання перыядычна выязджаў на заробкі ў Расійскую Федэрацыю па розных працоўных спецыяльнасцях. У 2022 годзе быў асуджаны судом Быхаўскага раёна па арт. 364 КК («Гвалт або пагроза ўжывання гвалту ў дачыненні да супрацоўніка органаў унутраных спраў»). Дакладны тэрмін пакарання і фабула справы ў адкрытых крыніцах адсутнічаюць, аднак праваабарончая супольнасць звязвае справу з рэпрэсіямі за каментары ў сацыяльных сетках. 24 лістапада 2022 года Магілёўскі абласны суд (старшыня судовай калегіі – суддзя Дзяніс Кічыгін) разгледзеў апеляцыйную скаргу і пакінуў прысуд у сіле. МУС унесла Бычкова ў «Пэралік грамадзянаў, якія маюць дачыненне да экстрэмісцкай дзейнасці» з пазнакай «адбывае пакаранне», што азначала яго накіраванне ў калонію або ў папраўчую ўстанову адкрытага тыпу («хімію»). Адметна, што 11 кастрычніка 2023 года ў судзе Быхаўскага раёна (суддзя Аляксандр Марозаў) адбылося пасяджэнне па грамадзянскай справе аб «прызнанні грамадзяніна недзяездольным» у дачыненні да Бычкова, што паказвае на рэзкае і крытычнае пагаршэнне яго здароўя ў перыяд знаходжання пад кантролем дзяржавы.

[19] Стала вядома ў красавіку 2025 года: <https://nashaniva.com/ru/366425>

[20] <https://nashaniva.com/ru/366425>

Абставіны:

Віталь Бычкоў памёр ва ўзросце 44 гадоў у перыяд адбыцця прызначанага яму крымінальнага пакарання (або непасрэдна адразу пасля яго, дакладны статус на момант смерці хаваецца ўладамі). Умовы ўтрымання, псіхалагічны ціск і агульны ўзровень медыцынскага забеспячэння ва ўстанове ДВП МУС прывялі да дэструктыўных зменаў у арганізме зняволенага. Судовы працэс па прызнанні Бычкова недзеяздольным у канцы 2023 года²¹ сведчыць пра тое, што адміністрацыя сістэмы выканання пакаранняў і органы юстыцыі былі асвядомленыя пра яго неналежны фізічны ці ментальны стан, аднак меры па яго вызваленні з гуманітарных меркаванняў прынятыя не былі.

Афіцыйная прычына смерці:

Вострае парушэнне мазгавога кровазвароту (інсульт).

Меркавана вінаваты ў смерці (каді вядома):

Адказнасць за якасць і своєчаснасць надання медыцынскай дапамогі і далейшы смяротны зыход ляжыць на службовых асобах наступных дзяржаўных органаў: адміністрацыя і медыцынская частка папраўчай установы адкрытага тыпу; ДВП МУС, а таксама судовыя органы.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Адсутнічае.

Выснова:

Выпадак Віталія Бычкова ілюструе агульную тэндэнцыю высокай смяротнасці сярод беларускіх палітычных зняволеных ад сардэчна-сасудзістых захворванняў і інсультаў. Правядзенне судовага працэсу па дзеяздольнасці ў дачыненні да асуджанага прама даказвае, што ў ізаляцыі ўтрымліваўся загадзя цяжкахворы чалавек. Ненаданне адэкватнай медыцынскай дапамогі і ўтойванне інфармацыі пра стан здароўя зняволеных у Беларусі мае прыкметы бесчалавечага абыходжання.

[21] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/vital-byczkou>

ВАЛЯНЦІН ІВАНОЎСКІ

Фота: Валянцін Іваноўскі.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Жнівень 2024²²

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае

Што вядома:

Іваноўскі Валянцін Мікалаевіч (нарадзіўся 15 ліпеня 1976 года) – жыхар горада Ліда (Гродзенская вобласць).²³ Быў затрыманы праваахоўнымі органамі ў ліпені 2022 года (афіцыйны пачатак адбыцця пакарання – 20 ліпеня 2022 года). Яму былі прад'яўленыя абвінавачанні па «дыфамачыйных» артыкулах КК: ч. 1 арт. 368 («Абразы прэзідэнта Рэспублікі Беларусь») і арт. 367 («Паклёп у дачыненні да Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»). Суд прызнаў яго вінаватым і прызначыў пакаранне ў выглядзе 2 гадоў пазбаўлення волі ў калоніі ва ўмовах агульнага рэжыму. 24 лістапада 2022 года Гродзенскі абласны суд (старшыня судовай калегіі – суддзя Анатоль Заяц) разгледзеў апеляцыйную скаргу Іваноўскага і пакінуў прысуд у сіле. Пакаранне Валянцін Іваноўскі адбываў у Папраўчай калоніі № 1 (Наваполацк) – установе, вядомай жорсткімі ўмовамі ўтрымання палітзняволеных. У перыяд зняволення МУС унесла Іваноўскага ў «Пэралік грамадзянаў, якія маюць дачыненне да экстрэмісцкай дзейнасці». Ён цалкам адбыў прызначаны тэрмін і выйшаў на волю 1 траўня 2024 года.

Абставіны:

Валянцін Іваноўскі памёр ва ўзросце 48 гадоў, усяго праз тры месяцы пасля свайго вызвалення з Наваполацкай ПК-1.

[22] Пра смерць стала вядома ў 2025 годзе: <https://stayrebel.fun/prisoners/valentin-nikolaevich-ivanovskiiirson/valjancin-ivanouski>

[23] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/valjancin-ivanouski>

Умовы ўтрымання ў дадзенай калоніі рэгулярна фіксуюцца праваабаронцамі як дэструктыўныя для здароўя: дрэнная вентыляцыя, бедны рацыён харчавання, абмежаванне фізічнай актыўнасці і прагулак, пастаянны псіхалагічны ціск з боку адміністрацыі і сістэмнае ненаданне своєчасовай медыцынскай дапамогі.²⁴ Двухгадовы перыяд знаходжання ва ўмовах штучнай ізаляцыі і хранічнага стрэсу прывёў да глыбокага знясілення ахоўных сілаў арганізма. Раптоўная смерць мужчыны ў адносна маладым узросце неўзабаве пасля выхаду з калоніі прама ўказвае на кумулятыўны негатыўны эфект адбыцця пакарання.

Афіцыйная прычына смерці:

Невядомая.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць за несвоечасовае/няпоўнае наданне медыцынскай дапамогі і далейшы смяротны зыход ляжыць на службовых асобах наступных дзяржаўных органаў: адміністрацыя і медыцынская частка ПК-1 (Пальчык Андрэй Сяргеевіч, Машадзіеў Руслан Хікметавіч)²⁵, ДВП МУС, а таксама судовыя органы.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Адсутнічае.

Выснова:

Кейс Валянціна Іваноўскага адлюстроўвае схаваную дынаміку залішняй смяротнасці сярод былых палітычных зняволеных у Беларусі. Надыход смяротных зыходаў праз кароткі час пасля вызвалення сведчыць пра тое, што ўмовы ўтрымання ў пенітэнцыярных установах Беларусі (асабліва ў ПК-1) маюць доўгатэрміновы разбуральны характар на здароўе зняволеных. Адсутнасць праграмаў медыцынскай і псіхалагічнай рэабілітацыі для былых зняволеных пагаршае наступствы падрыву здароўя, ператвараючы фармальна скончаны турэмны тэрмін у фактар адкладзенай смяротнасці.

[24] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў папраўчай калоніі №1. «Яго асабіста начальнік калоніі збіваў, прычым збіваў да такой ступені, што ў хлопца адкрыўся крывацёк з прамой кішкі». Грамадскае расследаванне. ст. 78: <https://torturesbelarus2020.org/ru/katavanni-i-zhorstkae-abyhodzhanne-u-paprauchaj-kalonii-%e2%84%96-1/>

[25] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў папраўчай калоніі №1. «Яго асабіста начальнік калоніі збіваў, прычым збіваў да такой ступені, што ў хлопца адкрыўся крывацёк з прамой кішкі». Грамадскае расследаванне. ст. 79-80: <https://torturesbelarus2020.org/ru/katavanni-i-zhorstkae-abyhodzhanne-u-paprauchaj-kalonii-%e2%84%96-1/>

ТАМАРА КАРАВАЙ

Фота: Тамара Каравай.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Вясна 2025

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае.

Што вядома:

Каравай Тамара Сцяпанаўна (нарадзілася 8 снежня 1979 года) – жыхарка горада Лунінца (Брэсцкая вобласць).²⁶ Была затрыманая праваахоўнымі органамі 5 студзеня 2023 года і змешчаная пад варту. Ёй былі прад'яўленыя абвінавачанні па ч. 1 арт. 367 КК («Паклёп у дачыненні да Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»). Падставай для пераследу паслужыла тое, што ў снежні 2022 года ў сацыяльнай сетцы «Аднакласнікі» яна паставіла адзнаку «лайк» пад публікацыяй, у якой Аляксандр Лукашэнка характарызаваўся як дыктатар. На момант затрымання на ўтрыманні жанчыны знаходзілася няпоўнагадовае дзіця. 29 сакавіка 2023 года суддзя Лунінецкага раённага суда Кацярына Клеўжыц прызнала Каравай вінаватай і асудзіла яе да 2 гадоў пазбаўлення волі ў калоніі ва ўмовах агульнага рэжыму. Пакаранне яна адбывала ў ПК-4 (г. Гомель). У перыяд зняволення праваабарончая супольнасць прызнала яе палітычнай зняволенай. 20 жніўня 2024 года Каравай была вызвалена па ўказе аб памілаванні – за тры месяцы да заканчэння поўнага тэрміну зняволення.

Абставіны:

Тамара Каравай памерла ва ўзросце 45 гадоў, праз некалькі месяцаў пасля выхаду на свабоду па працэдурцы памілавання. Перыяд знаходжання ў ПК-4 суправаджаўся стандартнымі для беларускай пенітэнцыярнай сістэмы фактарамі: цяжкімі бытавымі ўмовамі, псіхалагічным ціскам, дэфіцытам паўнаважнай прэвентыўнай медыцынскай дапамогі і фізічным знясіленнем.

[26] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/tamara-karavai>

Хуткая смерць жанчыны ў маладым узросце неўзабаве пасля вызвалення паказвае на глыбокае цяжкае незваротнае пагаршэнне здароўя, якое адбылося ў перыяд адбыцця пакарання. Паводле ацэнак праваабарончых структураў і прадстаўнікоў дэміслаў, вызваленне цяжкаворых ці фізічна знясіленых зняволеных незадоўга да заканчэння тэрміну выкарыстоўваецца рэжымам як цынічная дэманстрацыя «міласэрнасці» з мэтай утойвання фактаў разбурэння здароўя ў турмах.

Афіцыйная прычына смерці:

Вострае парушэнне працы сардэчна-сасудзістай сістэмы/сардэчная недастатковасць.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць за пагаршэнне стану здароўя, несвоечасовае/неэфектыўнае наданне медыцынскай дапамогі і смяротны зыход неўзабаве пасля вызвалення ляжыць на службовых асобах наступных дзяржаўных органаў: адміністрацыя і медыцынская частка ПК-4 (Талсцянкаў Дзяніс Анатолевіч);²⁷ Дэпартамент выканання пакаранняў МУС (ДВП МУС), а таксама судовыя органы

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Адсутнічае.

Выснова:

Выпадак Тамары Каравай пацвярджае сістэмную праблему адкладзенай смяротнасці сярод беларускіх палітзняволеных. Практыка вызвалення асобаў, чый арганізм ужо крытычна падарваны ўмовамі ізаляцыі, выкарыстоўваецца ўладамі для зніжэння фармальнай статыстыкі смяротнасці непасрэдна ўнутры папраўчых устаноў.

[27] Катаванні і жорсткае абыходжанне ў гомельскай жаночай калоніі №4. Грамадскае расследаванне. ст. 65: <https://torturesbelarus2020.org/ru/pytki-i-zhestokoe-obra%20d1%8genie-v-gomelskoi-zhenskoi-kolonii-4/>

ВАЛЕРЫЙ БОГДАН

Фота: Валерый Богдан.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Студзень 2025²⁸

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае

Што вядома:

Богдан Валерый Паўлавіч (нарадзіўся 14 сакавіка 1966 года) – жыхар Брэста.²⁹ Скончыў Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт, у розныя перыяды жыў у Брэсце і Мінску. Быў затрыманы праваахоўнымі органамі 18 траўня 2021 года за публікацыі і рэпосты ў сацыяльных сетках (у прыватнасці, за рэпост графічнай выявы са словам «шызануты»). Яму былі прад'яўленыя абвінавачанні па трох артыкулах: ч. 1 арт. 368 КК («Абразы прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»); ч. 2 арт. 367 КК («Паклёп у дачыненні да прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»); ч. 1 арт. 130 КК («Распальванне сацыяльнай варожасці»). 17 верасня 2021 года судовая калегія (суддзя-дакладчык Мікалай Сянько) прызнала яго вінаватым па ўсіх пунктах і асудзіла да 3 гадоў пазбаўлення волі ў калоніі ва ўмовах агульнага рэжыму. Беларускай праваабарончай супольнасцю Богдан быў прызнаны палітычным зняволеным. Пакаранне адбываў у Папраўчай калоніі №2 (Бабруйск). Цалкам адбыўшы прызначаны тэрмін (правёў ва ўмовах ізаляцыі 1023 дні), мужчына выйшаў на волю 6 сакавіка 2024 года.

Абставіны:

Валерый Богдан памёр ва ўзросце 58 гадоў, праз дзевяць месяцаў пасля свайго вызвалення з Бабруйскай ПК-2. Практычна трохгадовы перыяд знаходжання ва ўмовах калоніі агульнага рэжыму, спалучаны з хранічным стрэсам, недавальняльнай якасцю харчавання і дэфіцытам кваліфікаванай медыцынскай дапамогі, нанёс непапраўную шкоду яго здароўю.

[28] <https://nashaniva.com/368942>

[29] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/valeryi-bohdant>

Пасля выхаду на волю ў сакавіку 2024 года былы палітзняволены адкрыта пісаў у сацыяльных сетках, што працэс фізічнай рэабілітацыі даецца яму вельмі цяжка і ён вымушаны бесперапынна «ездзіць па бальніцах». Незваротнае пагаршэнне здароўя ва ўмовах зняволення і адсутнасць дзяржаўнай сістэмы рэабілітацыі для асобаў, якія вызваліліся з месцаў зняволення, прывялі да раптоўнага смяротнага зыходу.

Афіцыйная прычына смерці:

Меркавана трамбоз.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная. Патэнцыйную адказнасць за забеспячэнне медыцынскай дапамогі і бяспекі зняволенага неслі кіраўніцтва ПК-2, супрацоўнікі медыцынскай часткі калоніі і іншыя службовыя асобы сістэмы выканання пакаранняў. Публічна пацверджаных звестак пра іх асабістую віну ці прад'яўленыя абвінавачанні няма.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Звесткі пра правядзенне незалежнага ці афіцыйнага публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічаюць. Не паведамлялася пра праверку своечасовасці нададзенай медыцынскай дапамогі, прыцягненне супрацоўнікаў калоніі да адказнасці або публікацыю вынікаў расследавання.

Выснова:

Выпадак Валерыя Богдана з'яўляецца чарговым прыкладам так званай «адкладзенай смерці» былых палітзняволеных у Беларусі. Турэмныя ўмовы ў Бабруйскай ПК-2 ствараюць дэструктыўнае кумулятыўнае ўздзеянне на сардэчна-сасудзістую сістэму асуджаных. Ігнараванне медыцынскіх праблемаў адміністрацыяй калоній прыводзіць да таго, што пасля адбыцця поўнага тэрміну зняволення грамадзяне выходзяць на волю з незваротна падарваным здароўем, што прыводзіць да высокай смяротнасці ў кароткатэрміновым перыядзе.

ВАЛЕРЫЙ ЦІМАШЭНКА

Фота: Валерый Цімашэнка.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

22 верасня 2025

Месца смерці:

горад Мінск.

Што вядома:

Валерый Саакавіч Цімашэнка (нарадзіўся 9 верасня 1983 года) – жыхар горада Мінска.³⁰ Ён быў затрыманы праваахоўнымі органамі 15 студзеня 2023 года. Яму былі прад'яўленыя абвінавачанні па двух артыкулах: ч. 1 арт. 342 КК («Арганізацыя і падрыхтоўка дзеянняў, якія груба парушаюць грамадскі парадак, або актыўны ўдзел у іх») за ўдзел у несанкцыянаваных масавых мерапрыемствах у Мінску 10 і 16 жніўня 2020 года, а таксама ч. 1 арт. 361-4 КК («Садзейнічанне экстрэмісцкай дзейнасці») за адпраўку паведамленняў у чат-бот аднаго з «дэструктыўных» Telegram-каналаў у ліпені 2021 года. 2 сакавіка 2023 года Мінскі гарадскі суд пад старшынствам суддзі Веры Галаўковай прызнаў яго вінаватым і асудзіў да 3 гадоў пазбаўлення волі з адбыццём пакарання ў папраўчай калоніі ва ўмовах агульнага рэжыму. Беларуская праваабарончая супольнасць прызнала яго палітычным зняволеным. У ліпені 2023 года Цімашэнка быў пераведзены з СІЗА-1 у Турму №4 горада Магілёва, пасля чаго адбываў пакаранне ў Папраўчай калоніі №15 (Магілёў). 3 ліпеня 2024 года ён выйшаў на волю па амністыі, прынятай пасля афіцыйных заяваў пра вызваленне цяжкахворых апанентаў рэжыму.

Абставіны:

Валерый Цімашэнка памёр ва ўзросце 42 гадоў, праз адзін год і два месяцы пасля свайго вызвалення з папраўчай калоніі. Пра смерць былога палітзняволенага ў сацыяльных сетках паведаміла ягоная жонка Вера.

[30] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/valeryi-cimaszenka>

У сямейнай пары засталася адно дзіця, і на момант смерці мужа жонка была цяжарная.³¹ Праваабаронцы мяркуюць, што пасля вызвалення па амністыі на Валерыя працягвалі ствараць адміністрацыйны і псіхалагічны ціск прадстаўнікі сілавых структураў.

Афіцыйная прычына смерці:

Невядомая.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Звесткі пра правядзенне незалежнага ці афіцыйнага публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічаюць. Не паведамлялася пра праверку своечасовасці нададзенай медыцынскай дапамогі, прыцягненне супрацоўнікаў калоніі да адказнасці ці публікацыю вынікаў расследавання.

Выснова:

Выпадак Валерыя Цімашэнкі пацвярджае, што рэпрэсіўны ціск на грамадзянаў у Беларусі не спыняецца пасля іх фармальнага вызвалення ці амніставання. Знаходжанне ў турэмнай сістэме наносіць глыбокую шкоду саматычнаму і ментальнаму здароўю асуджаных, а далейшы адміністрацыйна-сілавы пераслед пагаршае рызыкі для іх жыцця. Закрытасць інфармацыі пра прычыны смерці былых палітзняволеных сведчыць пра спробы ўладаў схаваць наступствы жорсткага абыходжання з апанентамі рэжыму.

**РАМАН
РАМАНАŪ**

Фота: Раман Раманаў.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Пачатак 2026 года

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае.

[31] <https://dissidentby.com/prisoners/valerii-saakovich-timoshenko>

Што вядома:

Раманаў Раман Сяргеевіч (на момант смерці – 43 гады) – беларускі грамадскі актывіст, прызнаны праваабарончай супольнасцю палітычным зняволеным.³² Быў затрыманы сілавымі структурамі 27 снежня 2023 года. Яму былі прад'яўленыя абвінавачанні па двух дыфамачыйных артыкулах: арт. 368 КК («Абраз прэзідэнта Рэспублікі Беларусь»); арт. 369 КК («Абраз прадстаўніка ўлады»).

У перыяд з 27 па 28 снежня 2023 года яго крымінальная справа была разгледжаная ў закрытым судовым пасяджэнні суддзёй Святланай Самусевай, якая прызнала Раманава вінаватым па абодвух пунктах і асудзіла да 2 гадоў пазбаўлення волі з адбыццём пакарання ў калоніі ва ўмовах агульнага рэжыму. 19 сакавіка 2024 года судовая калегія пад старшынствам суддзі Анжалікі Данілавай разгледзела апеляцыйную скаргу Раманава, пакінуўшы вынесены прысуд без зменаў. Для адбыцця пакарання ён быў этапаваны ў Папраўчую калонію № 22 («Воўчыя норы», Івацэвіцкі раён Брэсцкай вобласці) – установу, вядомая суворымі ўмовамі ўтрымання і жорсткім рэжымам для асобаў, асуджаных па палітычных матывах. Раман Раманаў цалкам адбыў прызначаны яму тэрмін зняволення і выйшаў на волю ў жніўні 2025 года.

Абставіны:

Раман памёр праз непрацяглы час пасля свайго вызвалення з месцаў пазбаўлення волі. Перыяд знаходжання ва ўмовах ізаляцыі суправаджаўся дэструктыўным уздзеяннем на арганізм: недавальняльнай якасцю харчавання, жорсткім псіхалагічным прэсінгам з боку адміністрацыі ўстановы, абмежаваннем доступу да якаснай прэвентыўнай і профільнай медыцынскай дапамогі. Пасля выхаду на волю Раман сутыкнуўся з цяжкімі наступствамі перанесенага ў зняволенні стрэсу і абвастрэннем хранічных паталогій.

Афіцыйная прычына смерці:

Дакладная прычына невядомая, паводле публікацый у СМІ, меркавана, востры інфаркт міякарда.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць канкрэтных службовых асобаў афіцыйна не ўсталяваная.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Звесткі пра правядзенне незалежнага ці афіцыйнага публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічаюць. Не паведамлялася пра праверку своечасовасці нададзенай медыцынскай дапамогі, прыцягненне супрацоўнікаў калоніі да адказнасці ці публікацыю вынікаў расследавання.

[32] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/raman-siarheyevich-ramanau>

Выснова:

Выпадак Рамана Раманава таксама ілюструе праблему «адкладзенай смяротнасці» былых палітзняволеных у Беларусі. Турэмная сістэма мэтанакіравана разбурае саматычнае здароўе асуджаных па палітычных матывах. Фармальнае вызваленне пасля заканчэння тэрміну не азначае нейтралізацыю рызык для жыцця, бо запушчаныя ў калоніі паталогіі сардэчна-сасудзістай сістэмы, узмоцненыя цяжкім псіхаэмацыйным фонам, прыводзяць да высокай смяротнасці былых зняволеных у кароткатэрміновай постпенітэнцыярнай перспектыве.

АЛЕНА ПАНКОВА

Фота: Алена Панкова.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Люты 2026

Месца смерці:

Дакладнае месца невядомае.

Што вядома:

Панкова Алена Уладзіміраўна (нарадзілася 27 снежня 1972 года) – жыхарка Мінска, географ па адукацыі.^[33] Да пераследу вяла непублічны лад жыцця, захаплялася паходамі, падарожжамі, вязаннем і клопамат пра жывёлаў. Была затрыманая сілавымі структурамі за ўдзел у мірных акцыях пратэсту 2020 года. Ёй было прад'яўленае абвінавачанне па ч. 1 арт. 342 КК («Арганізацыя і падрыхтоўка дзеянняў, якія груба парушаюць грамадскі парадак, або актыўны ўдзел у іх»). У сярэдзіне 2025 года суд Кастрычніцкага раёна горада Мінска прызнаў Алену Панкову вінаватай і асудзіў яе да пакарання ў выглядзе абмежавання волі без накіравання ў папраўчую ўстанову адкрытага тыпу (так званая «хатняя хімія»).

[33] <https://prisoners.spring96.org/ru/person/alena-pankova>

5 верасня 2025 года МУС занесла яе ў «Пералік грамадзянаў, датычных да экстрэмісцкай дзейнасці». Беларуская праваабарончая супольнасць прызнала яе палітычнай зняволенай. На момант адбыцця пакарання яна жыла ў Мінску, маючы на ўтрыманні 18-гадовага сына.

Абставіны:

Алена Панкова раптоўна памерла ва ўзросце 53 гадоў, правёўшы на «хатняй хіміі» крыху больш за паўгода. Паводле сведчанняў блізкіх, яе паўсядзённае жыццё пасля прысуду ператварылася ў жорстка рэгламентаваны рэжым выжывання: яна была абавязаная хадзіць выключна па маршруце «дом – праца – дом» пад пагрозай крымінальнага пераследу за найменшае парушэнне рэжыму. У пенітэнцыярнай практыцы Беларусі рэжым «хатняй хіміі» спалучаны з пастаянным псіхалагічным ціскам з боку міліцыі, раптоўнымі начнымі праверкамі і жорсткімі часавымі лімітамі. Хранічны стрэс, немагчымасць аператыўна адрэагаваць на пагаршэнне самаадчування і жорсткія рамкі несвабоды прывялі да раптоўнага смяротнага зыходу.

Афіцыйная прычына смерці:

Дакладная прычына невядомая.

Меркавана вінаваты ў смерці (калі вядома):

Адказнасць за пагаршэнне стану здароўя, несвоечасовае/няпоўнае наданне медыцынскай дапамогі і далейшы смяротны зыход ляжыць на службовых асобах наступных дзяржаўных органаў: тэрытарыяльны орган унутраных спраў па месцы жыхарства; Дэпартамент выканання пакаранняў МУС (ДВП МУС).

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне (стадыя):

Звесткі пра правядзенне незалежнага ці афіцыйнага публічнага расследавання абставінаў смерці адсутнічаюць.

Выснова:

Выпадак Алены Панковай наглядна дэманструе, што схаваная залішняя смяротнасць сярод беларускіх палітзняволеных ахоплівае не толькі тых, хто знаходзіцца ў закрытых турмах, але і людзей, асуджаных да абмежавання волі («хатняй хіміі»). Жорсткі рэжым ізаляцыі, які ствараецца міліцыяй, пастаянныя праверкі і штучныя перашкоды для наведвання лекараў фактычна пазбаўляюць чалавека магчымасці кантраляваць стан свайго здароўя. Смерць Алены Панковай пацвярджае, што карная сістэма Беларусі выкарыстоўвае жорсткія фарматы кантролю, якія вядуць да дэструктыўных псіхасаматычных наступстваў і раптоўных смерцяў асуджаных.

СУІЦЫД З ПРЫЧЫНЫ ПАЛІТЫЧНА-МАТЫВАВАНАГА ПЕРАСЛЕДУ

Гэты раздзел дакументуе выпадкі суіцыду грамадзянаў Беларусі, у якіх сукупнасць даступных сведчанняў і абставінаў дазваляе з высокай ступенню верагоднасці меркаваць сувязь паміж прынятым чалавекам рашэннем і сістэматычным палітычна матываваным ціскам і пераследам з боку дзяржаўных структураў.

Падобныя смерці ўяўляюць сабой прадказальны вынік палітыкі, пры якой рэпрэсіі наўмысна пазбаўляюць чалавека сацыяльных, эканамічных і прававых магчымасцяў для нармальнага існавання. Тры задакументаваныя выпадкі ахопліваюць перыяд з 2020 па 2024 год і адрозніваюцца па форме пераследу, аднак утрымліваюць шэраг устойлівых агульных рысаў.

Ва ўсіх выпадках ціск і пераслед насілі працяглы характар (пастаянны ціск на працы, рэгулярныя суды па «экстрэмісцкіх» артыкулах, адбыванне пакарання ў калоніі і пастанова на «экстрэмісцкія» ўлікі), метадычна разбуралі псіхалагічныя рэсурсы чалавека і паслядоўна закрывалі перад ім магчымасці для нармальнага жыцця.

Істотна і тое, што ўсе трое загінулых былі людзьмі дзейнымі, сацыяльна ўключанымі і арыентаванымі на жыццё. Станіслаў Чур быў актыўным удзельнікам працоўнага руху; Святлана Круцікава, паводле апісання знаёмых, адрознівалася выключнай жыццярадаснасцю і да апошняга часу вяла насычанае сацыяльнае жыццё; Кірыл Шчаглоў быў дзевятнаццацігадовым маладым чалавекам, чыё дарослае жыццё фактычна толькі пачыналася. Ні ў адным з выпадкаў крыніцы не фіксуюць прыкметаў цяжкага псіхічнага разладу, хранічнай дэпрэсіі ці іншых фактараў, якія незалежна ад знешніх абставінаў маглі б абумовіць суіцыдальныя паводзіны.

Ва ўсіх трох выпадках адсутнічаюць звесткі пра правядзенне эфектыўнага, незалежнага і празрыстага расследавання абставінаў смерці. Дзяржаўнымі органамі не была публічна дадзена ацэнка магчымай сувязі паміж фактамі ўзаемадзеяння загінулых з сілавымі структурамі і іншымі прадзяржаўнымі суб'ектамі і далейшым суіцыдам. Таксама адсутнічаюць звесткі пра меры, накіраваныя на выяўленне абставінаў, якія папярэднічалі смерці, і вызначэнне магчымай адказнасці службовых асобаў ці структураў, чые дзеянні маглі паўплываць на фармаванне сітуацыі, якая прывяла да трагічнага зыходу.

№ пп	Імя, прозвішча	Дата смерці	Форма	Абставіны
1	Станіслаў Чур	19.09.2020	Знойдзены павешаным	Скончыў жыццё самагубствам на Мінскім электратэхнічным заводзе імя Казлова. Верагодная прычына – ціск начальства за ўдзел у пратэстах у жніўні 2020 года і забастоўцы або па сямейных абставінах.
2	Святлана Круцікава	10.12.2024	Кінулася пад цягнік	Неаднаразова судзілася па «экстрэмісцкіх» артыкулам. Скончыла жыццё самагубствам з-за сістэматычнага пераследу з боку сілавых структураў.
3	Кірыл Шчаглоў	Люты 2023	Суіцыд пасля вызвалення	Асуджаны на 1,5 года «хатняй хіміі» за абразу Лукашэнкі, пазней унесены ў спіс «экстрэмістаў». Скончыў жыццё самагубствам пасля адбыцця пакарання.

Фота: Станіслаў Чур
Крыніца: dissidentby.com

СТАНІСЛАЎ ЧУР

Дата смерці:

19 верасня 2020

Месца смерці:

Мінскі электратэхнічны завод імя Казлова,
Мінск, Беларусь.

Што вядома:

Станіслаў Чур працаваў зборшчыкам на Мінскім электратэхнічным заводзе імя Казлова (МЭТЗ). Прадпрыемства стала адным з першых беларускіх прадпрыемстваў, якія адкрыта выступілі супраць фальсіфікацыі прэзідэнцкіх выбараў. 11 жніўня 2020 года працоўныя завода выйшлі на мітынг і выставілі патрабаванні: спыніць гвалт у дачыненні да мірных грамадзянаў, вызваліць затрыманых на дэманстрацыях, забяспечыць доступ да інтэрнэту. Пратэстная акцыя на заводзе працягнулася ў верасні. Паводле словаў калег Станіслава, 16 верасня працоўныя зноў выйшлі на забастоўку ў скверы на тэрыторыі завода, пасля чаго адміністрацыя пачала пераследаваць удзельнікаў. Сам Станіслаў таксама пастаянна ўдзельнічаў у мітынгх і забастоўках. Паводле словаў калег, быў «адным з тых у брыгадзе, які "за Радзіму"». У Чура засталіся жонка і няпоўнагадовы сын.³⁴

Абставіны смерці:

Станіслава знайшлі павешаным падчас абедзеннага перапынку. Паводле словаў калег, людзей, якія 16 верасня ўдзельнічалі ў забастоўцы ў скверы на тэрыторыі завода, пачалі пераследаваць. Незадоўга да смерці Станіслаў пасварыўся з начальствам, пасля чаго здаў інструменты і пачаў шукаць месца, дзе скончыць жыццё самагубствам. Калегі звязвалі тое, што здарылася, з ціскам на Станіслава з-за яго палітычнай пазіцыі і ўдзелу ў забастоўках. Адзін з сябраў Свабоднага прафсаюза металістаў дапускаў, што прычынай маглі стаць сямейныя абставіны.

[34] <https://euroradio.fm/ru/na-minskom-zavode-kotoryy-bastoval-v-avguste-pokonchil-s-soboy-rabochiy>

Афіцыйная прычына смерці:

Суіцыд (павешанне).

Меркавана вінаваты ў смерці:

Адміністрацыя МЭТЗ, якая здзяйсняла ціск на сваіх супрацоўнікаў.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

У даступных крыніцах звестак пра якое-небудзь афіцыйнае расследаванне ці рэакцыю ўладаў няма.

Выснова:

Станіслаў Чур быў актыўным удзельнікам забастовачнага руху на МЭТЗ імя Казлова. Адміністрацыя завода, якая дзейнічала ў рэчышчы агульнай дзяржаўнай палітыкі прыціснення пратэстаў на прадпрыемствах, сістэматычна пераследавала ўдзельнікаў забастовак, пагражаючы звальненнем і рэалізуючы гэтыя пагрозы. Незадоўга да смерці Станіслаў канфліктаваў з кіраўніцтвам. Сукупнасць гэтых абставінаў з высокай доляй верагоднасці паказвае на тое, што мэтанакіраваны ціск на супрацоўніка з-за яго палітычнай пазіцыі стаў адным з ключавых фактараў, якія прывялі да суіцыду. Адсутнасць якога-небудзь расследавання з боку ўладаў толькі ўзмацняе абгрунтаванасць гэтай высновы: дзяржава не прыклала ніякіх намаганняў ні для выяўлення прычынна-следчай сувязі, ні для прыцягнення вінаватых да адказнасці.

СВЯТЛАНА КРУЦІКАВА

Фота: Святлана Круцікова.
Крыніца: dissidentby.com

Дата смерці:

10 снежня 2024

Месца смерці:

Пінскі раён, Беларусь.

Што вядома:

Святлана Круцікава, 60 гадоў, жыла ў Пінскім раёне. У 1987 годзе скончыла Пінскі педагагічны каледж. Да гэтага выходзіла ў школе-інтэрнаце для дзяцей-сірот. Разам з мужам выгадала дачку і сына.³⁵ Па апісанні знаёмых, была вельмі актыўнай і жыццярадаснай: рэгулярна хадзіла на квізы, гуляла ў більярд, летам вырошчвала кветкі, любіла сабак, па магчымасці падарожнічала і прымала ў сябе дома гасцей.³⁶ Жанчыну неаднаразова судзілі за распаўсюджванне «экстрэмісцкіх матэрыялаў» па арт. 19.11 КаАП і праводзілі вобшукі. Апошні суд прайшоў 6 лістапада 2024.³⁷

Абставіны:

10 снежня 2024 года Святлана кінулася пад цягнік у Пінскім раёне. Больш падрабязных звестак пра месца і час у адкрытых крыніцах не зафіксавана. Па меркаванні знаёмых, жанчына не вытрымала вобшукаў, арыштаў, прававерак і рэгулярнага псіхалагічнага ціску з боку міліцыі. Знаёмыя Святланы падкрэслівалі, што палітычны пераслед – адзіная прычына, па якой яна магла вырашыцца на гэты крок.³⁸

Афіцыйная прычына смерці:

Суіцыд (кінулася пад цягнік).

Меркавана вінаваты ў смерці:

Сілавая структуры Рэспублікі Беларусь, якія ажыццяўлялі сістэматычны пераслед жанчыны.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

У даступных крыніцах звестак пра якое-небудзь афіцыйнае расследаванне ці рэакцыю ўладаў няма.

Выснова:

Сістэматычны пераслед Святланы Круцікавай сілавымі структурамі Пінскага раёна ўключаў вобшукі, затрыманні і прыцягненне да адміністрацыйнай адказнасці па «экстрэмісцкіх» артыкулах. Апошні вядомы эпізод гэтага пераследу адбыўся за месяц да яе смерці. З высокай доляй верагоднасці менавіта гэты ціск стаў непасрэднай прычынай суіцыду. Адказнасць за яе смерць ляжыць на сілавых структурах, якія ажыццяўлялі пераслед.

[35] <https://nashaniva.com/ru/357194>

[36] Там жа.

[37] <https://t.me/dissidentBY/2490>

[38] Там жа.

КІРЫЛ ШЧАГЛОЎ

Фота: Кірыл Шчаглоў.
Крыніца: spring96.org

Дата смерці:

Люты 2023 года. Праваабаронцам
стала вядома пра гэта толькі
ў кастрычніку 2023 года.

Месца смерці:

Гродна, Беларусь.

Што вядома:

Кірыл Шчаглоў, 18 гадоў на момант асуджэння, жыхар Гродна. Быў асуджаны разам з Аляксандрам Наляжынскім (16 гадоў) і Максімам Рушніцкім (31 год) па арт. 368 КК «Абраза прэзідэнта Рэспублікі Беларусь». Прысудам суда Кастрычніцкага раёна горада Гродна ад 3 лютага 2022 года быў асуджаны да паўтара года абмежавання волі без накіравання ў папраўчую ўстанову («хатняя хімія»). Пазней пакаранне ўзмацнілі і хлопца арыштавалі на 3 месяцы. Згодна з тыповай практыкай выкарыстання гэтага артыкула сутнасць абвінавачанняў, як правіла, датычыцца крытычных каментароў у сацыяльных сетках або месэнджарах. У лістападзе 2022 года яго ўнеслі ў «Пералік грамадзянаў Рэспублікі Беларусь, замежных грамадзянаў ці асобаў без грамадзянства, датычных да экстрэмісцкай дзейнасці». Ён цалкам адбыў тэрмін пакарання, аднак дакладная дата вызвалення ў адкрытых крыніцах не фігуруе.

Абставіны:

Пасля вызвалення, ужо знаходзячыся на волі, у лютым 2023 года дзевятнаццацігадовы Кірыл скончыў жыццё самагубствам. Спосаб і іншыя падрабязнасці ў адкрытых крыніцах не зафіксаваныя.³⁹

Афіцыйная прычына смерці:

Суіцыд.

[39] <https://t.me/dissidentBY/2130>

Меркавана вінаваты ў смерці:

Сілавая структура і судовая сістэма Рэспублікі Беларусь, якія ажыццяўлялі крымінальны пераслед і далейшы нагляд пасля адбыцця пакарання.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

У даступных крыніцах звестак пра якое-небудзь афіцыйнае расследаванне ці рэакцыю ўладаў няма.

Выснова:

Кірыл Шчаглоў быў асуджаны ў 18 гадоў па артыкуле, які міжнароднай супольнасцю расцэньваецца як інструмент палітычных рэпрэсій. Пасля адбыцця пакарання ён сутыкнуўся з наступствамі, якія фактычна выключалі яго нармальнае жыццё: судзімасць у такім раннім узросце, верагодная пастаноўка на прафілактычны ўлік, а таксама ўнясенне ў «пералік асобаў, якія датычныя да экстрэмісцкай дзейнасці», што цягне складанасці з працаўладкаваннем, банкаўскім абслугоўваннем і рэгулярныя праверкі з боку міліцыі. Сукупнасць гэтых абставінаў з высокай доляй верагоднасці стала вызначальным фактарам, які прывёў да суіцыду. Адказнасць за яго смерць ляжыць на сілавых структурах і судовай сістэме, якія ажыццяўлялі гэты пераслед.

СМЕРЦЬ ПРЫ НЯВЫСВЕТЛЕННЫХ АБСТАВІНАХ

Гэты раздзел дакументуе выпадкі смерці грамадзянаў Беларусі пры нявысветленых абставінах, у якіх сукупнасць даступных сведчанняў дазваляе меркаваць пра датычнасць беларускіх службовых асобаў ці сілавых структураў да смерцяў або наўмыснае ўтойванне іх рэальных прычынаў.

Гэтыя смерці істотна адрозніваюцца па характары наяўных дадзеных: ад смерці ў зоне жорсткага разгону пратэстаў з далейшым доўгім прыхоўваннем факта знаходжання цела да верагодна мэтанакіраванай ліквідацыі актывіста за мяжой. Найбольш высокая ступень верагоднасці прамой датычнасці дзяржаўных структураў характэрная для справы Віталія Шышова, у якой сукупнасць фізічных доказаў, задакументаванага сачэння і папярэдніх пагрозаў паказвае на забойства, замаскіраванае пад суіцыд.

Разыходжанні паміж афіцыйнымі заключэннямі і паказаннямі сведак, працяглае ўтрыманне целаў у моргах, што пазбавіла сем'і магчымасці незалежнай экспертызы, адмова ад завядзення крымінальных спраў пры наяўнасці відавочных прыкметаў гвалтоўнай смерці ствараюць устойлівы патэрн, які сведчыць пра сістэмнае ўтойванне абставінаў смерці людзей, так ці інакш звязаных з пратэстным рухам.

№ пп	Імя, прозвішча	Дата смерці	Характар смерці	Абставіны
1	Аляксандр Будніцкі	Вечар 11 жніўня 2020 (стала вядома 31 жніўня)	Нявысветленыя абставіны	Знойдзены мёртвым у парку каля ГЦ «Рыга» на месцы жорсткіх сутыкненняў пратэстоўцаў з сілавікамі. Афіцыйная прычына – атручэнне этылавым спіртам. Сваякі і сябры версію ўладаў аспрэчваюць. Цела знойдзенае праз 19 дзён пасля знікнення.
2	Віталь Шышоў	03.08.2021	Меркавана забойства, замаскіраванае пад суіцыд.	Кіраўнік «Беларускага дома ва Украіне», дапамагаў беларускім уцекачам. Знойдзены павешаным у кіеўскім парку пасля ранішняй прабежкі. Крымінальная справа заведзеная па артыкуле пра наўмыснае забойства. Атачэнне казала пра сачэнне з боку КДБ Беларусі.

АЛЯКСАНДР БУДНІЦКІ

: Аляксандр Будніцкі.
Крыніца: reform.news

Дата смерці:

Прыкладна ўвечары
11 жніўня 2020 года.
Стала вядома 31 жніўня.

Месца смерці:

ГЦ «Рыга» / Сквер на вуліцы
Берасцянскай, Мінск.

Што вядома:

Аляксандр Будніцкі, 52 гады, працаваў на Мінскім заводзе шасцернаў і жыў у інтэрнаце на вуліцы Батанічнай – у некалькіх прыпынках ад ГЦ «Рыга». Па апісанні калег, веў сціплы лад жыцця, хадзіў толькі з дому на працу і назад. Мог выпіць, але ў запой не сыходзіў.

Абставіны:

Аляксандр Будніцкі жыў у інтэрнаце на вуліцы Батанічнай, за некалькі прыпынкаў ад ГЦ «Рыга», аднаго з галоўных асяродкаў супрацьстаяння паміж пратэстоўцамі і сілавікамі ў тыя дні. Зранку 11 жніўня яго бачылі апошні раз – ён спаў у сваім пакоі. Пасля абеду ён павінен быў выйсці на змену, але на працу не выйшаў і ў інтэрнаце больш не з'явіўся. Увечары таго ж дня раён ГЦ «Рыга» апынуўся ў эпіцэнтры сутыкненняў: сілавікі разганялі пратэстоўцаў з выкарыстаннем светлашумавых гранатаў, да месца падзеяў прыгналі вадамёт і аўтазакі, гучалі стрэлы, праводзіліся масавыя затрымання.⁴⁰ Толькі 31 жніўня стала вядома пра смерць Аляксандра. Першапачаткова следчы сказаў брату Будніцкага Валянціну, што яго цела было знойдзенае каля ГЦ «Рыга», пазней СК афіцыйна заявіў, што цела было знойдзенае ў скверы на вуліцы Берасцянскай, за некалькі кіламетраў ад ГЦ «Рыга».

[40] https://t.me/vybory_smotri/2304,
<https://www.kp.ru/daily/217168/4268638/>

Афіцыйная прычына смерці:

вострае атручэнне этылавым спіртам.

Меркавана вінаваты ў смерці:

Не вызначаны. Разам з тым, улічваючы супярэчнасці ў паказаннях следства датычна месца выяўлення цела і 19-дзённае ўтойванне факту смерці ад сваякоў, адказнасць за смерць Будніцкага і ўтойванне яе абставінаў можа ляжаць у тым ліку на сілавых і следчых органах.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

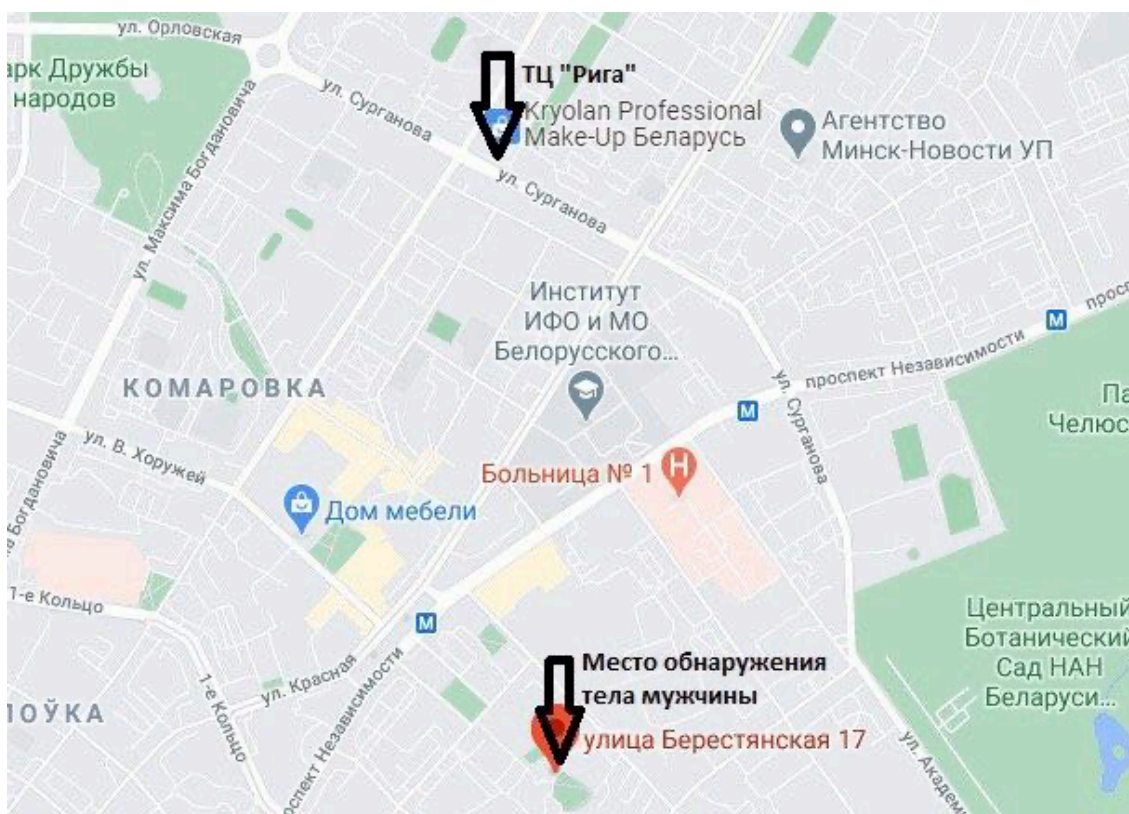
2 верасня 2020 года СК апублікаваў афіцыйны прэс-рэліз у сваім Telegram-канале. Паводле версіі следства, позна ўвечары 11 жніўня Будніцкі знаходзіўся ў скверы каля аднаго з дамоў па вуліцы Берасцянскай, дзе папрасіў у мінакоў закурыць, пасля чаго яму стала дрэнна і ён упаў. Рэанімацыйныя мерапрыемствы выніку не далі – мужчына памёр на месцы. СК сцвярджаў, што асоба загінулага была вызначаная адразу па дакументах пры ім, цалесных пашкоджанняў, акрамя атрыманых ад падзення, выяўлена не было, а прычынай смерці, па заключэнні Дзяржаўнага камітэта судовых экспертызаў, стала вострае атручэнне этылавым спіртам. У тым жа прэс-рэлізе СК асобна пазначыў, што шэраг інтэрнэт-рэсурсаў «паспяхаліся звязаць смерць мужчыны з падзеямі ў краіне», назваўшы гэта неадпаведным рэчаіснасці.⁴¹ Версія следства ўступае ў прамую супярэчнасць са сведчаннямі сведкаў і пазіцыяй блізкіх загінулага.

Сусед Сяргей, які жыў з Будніцкім у адным пакоі інтэрната, першым забіў трывогу пра знікненне Аляксандра і падаў заяву аб знікненні, бо сваякі загінулага жывуць не ў Мінску. Паводле словаў Сяргея, Будніцкі не прымаў непасрэднага ўдзелу ў пратэстах, аднак цалкам мог апынуцца паблізу з цікаўнасці і выпадкова патрапіць у зону сутыкненняў каля ГЦ «Рыга». Суседзі не могуць растлумачыць, чаму 11 жніўня ён не выйшаў на працу, пры гэтым раней ён згадваў пра намер узяць адгул.

Заява пра знікненне была зарэгістраваная толькі 20 жніўня, адказ на яе падпісаны 26-га жніўня, а перададзены Сяргею толькі 31-га жніўня. Увесь гэты час ні суседзі, ні сваякі не ведалі, што цела ўжо знойдзенае, хаця СК сцвярджаў, што асоба загінулага была вызначаная адразу па дакументах. Брат загінулага Валянцін Будніцкі даведаўся пра смерць сваяка таксама 31 жніўня, прычым не ад прадстаўнікоў улады, а самастойна абтэлефаноўваючы следчых і моргі. У размове следчы назваў месцам выяўлення цела раён ГЦ «Рыга», што прама супярэчыць афіцыйнай версіі пра сквер на Берасцянскай, размешчаны за некалькі кіламетраў ад гандлёвага цэнтра.

[41] <https://t.me/skgovby/3003>

Падставаў для завядзення крымінальнай справы следчы не ўбачыў, а такое доўгае маўчанне ўладаў патлумачыў ён тым, што органы нібыта мелі звесткі пра адсутнасць у загінулага сваякоў. Валянцін не разумее, як гэта магло адбыцца: пры браце знаходзіўся мабільны тэлефон, а асоба была вызначаная па дакументах яшчэ 12 жніўня, аднак родным паведамлілі пра яго смерць толькі праз 19 дзён.

Выва з Telegram-канала «Следчы камітэт Беларусі». Крыніца: t.me/skgovby

Апытаны Belsat.eu эксперт у галіне судовай экспертызы выказаў меркаванне, што найбольш верагодным тлумачэннем такой доўгай затрымкі з'яўляецца афіцыйная забарона на выдачу цела. Паводле яго словаў, за тры тыдні труп фактычна расклаўся, што вельмі ўскладняе выяўленне канкрэтных пашкоджанняў. Сваякам цела перадалі ў закрытай труне.

Жыхары дома №17 па вуліцы Берасцянскай расказалі, што ў ноч з 11 на 12 жніўня са сквера даносілася гучная спрэчка: некалькі чалавек абмяркоўвалі, ці трэба выклікаць хуткую, прычым адзін з іх быў катэгарычна супраць, асцерагаючыся наступстваў. Хуткая ў выніку прыехала без сірэны і прастаяла каля дзвюх гадзінаў, аднак ніхто з жыхароў не бачыў, каб кагосьці выносілі на насілках. Присутнасць следча-аператыўнай групы на месцы, пра якое заяўляў СК, жыхары дома не пацвярджаюць, а стандартны ў падобных выпадках падворны абыход для збору сведчанняў так і не праводзіўся.⁴²

[42] <https://belsat.eu/ru/news/umer-v-noch-protestov-rodstvenniki-uznali-cherez-19-dnej-chto-izvestno-o-smerti-aleksandra-budnitskogo/> (<https://charter97.org/ru/news/2020/9/3/391921/>)

Выснова:

Сукупнасць абставінаў (магчымае месца смерці ў зоне жорсткага разгону пратэстаў, супярэчнасці паміж афіцыйнай версіяй і паказаннямі сведак, працяглае ўтойванне факта знаходжання цела ад сваякоў) паказвае на магчымую датычнасць сілавых структураў або на наўмыснае прыхоўванне рэальных абставінаў смерці. Следчыя органы, якія мелі звесткі пра асобу загінулага з 12 жніўня, на працягу 19 дзён не паведамілі пра гэта сваякам, што само па сабе сведчыць пра іх датычнасць да прыхоўвання абставінаў смерці. Незалежна ад таго, якая была непасрэдная прычына смерці, следчыя органы нясуць відавочную адказнасць за прыхоўванне гэтых абставінаў і за пазбаўленне сям'і загінулага права на выяўленне ісціны.

ВІТАЛЬ ШЫШОЎ

Фота: Віталь Шышоў.
Крыніца: apnews.com

Дата смерці:

3 жніўня 2021

Месца смерці:

Святошынскі лесапарк, заходняя ўскраіна Кіева, паблізу жылога комплексу «Чайка» каля месца пражывання Шышова.

Што вядома:

Віталь Шышоў, 26 гадоў, нарадзіўся ў Рэчыцы Гомельскай вобласці, потым жыў у Гомелі, працаваў ІТ-спецыялістам; бацькоў і блізкіх сваякоў не было ў жывых.⁴³ Удзельнічаў у пратэстах у Гомелі 9-12 жніўня 2020 года. Паводле словаў яго дзяўчыны Бажэны Жолудзь, яшчэ да гэтага ў Беларусі быў асуджаны ўмоўна па абвінавачанні ў «экстрэмізме» з-за публікацыі ў інтэрнэце. У кастрычніку 2020 года пераехаў у Кіеў з-за пагрозы крымінальнага пераследу.

[43] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-hto-izvestno-o-glave-beloruskogo-doma-kotorogo-nashli-poveshennym-novosti-ukrainy-50175258.html>

У снежні таго ж года зарэгістраваў «Беларускі дом ва Украіне» – арганізацыю, якая дапамагала беларускім уцекачам з легалізацыяй, жыллём і працаўладкаваннем.⁴⁴ У чэрвені 2021 года стварыў Telegram-канал «Ціхары на экспарт», дзе публікаваў дадзеныя пра супрацоўнікаў беларускіх спецслужбаў, якія працуюць за мяжой, у тым ліку ва Украіне.⁴⁵ За тыдзень да смерці дапамог арганізаваць у Кіеве мітынг да гадавіны незалежнасці Беларусі.

Абставіны:

Раніцай 2 жніўня Шышоў выйшаў з дому на звычайную прабежку і не вярнуўся.⁴⁶ Супрацоўнікі «Беларускага дома» паведамілі пра знікненне ў паліцыю і разам з кінолагамі прачасалі лес, аднак у першы дзень нічога не знайшлі. Раніцай 3 жніўня валанцёры аднавілі пошукі і знайшлі цела. Шышоў быў павешаны на дрэве ў спартовым адзенні; пры ім знаходзіўся мабільны тэлефон, нічога выкрадзена не было.⁴⁷ Кіраўнік Нацыянальнай паліцыі Украіны Ігар Кліменка афіцыйна апісаў пашкоджанні як раны на носе, калене, грудзях, вуснах і вуху, характэрныя для разавага падзення.⁴⁸ Абставіны знаходжання цела ўтрымліваюць дэталі, якія асяроддзе Шышова лічыць несумяшчальнымі з версіяй самагубства: вяроўка была складзеная ў чатыры разы, вышыня пункта мацавання пятлі выклікала пытанні пра фізічную магчымасць самастойна яе дасягнуць, а на пні побач з целам быў зафіксаваны чужы след.⁴⁹ Дзяўчына Шышова Бажэна Жолудзь заявіла, што ён не выказваў суіцыдальных думак, не пакінуў запіскі і ў іх былі агульныя планы на будучыню.⁵⁰

За Шышовым, яго дзяўчынай і сябрамі арганізацыі сістэматычна сачылі.⁵¹ «Беларускі дом ва Украіне» заяўляў, што крыніцы ў Беларусі і Кіеве загадзя папярэджвалі пра магчымыя правакацыі з боку беларускіх спецслужбаў аж да фізічнай ліквідацыі.⁵² Кіраўнік Нацпаліцыі Кліменка заявіў, што Шышоў не звяртаўся ў паліцыю са скаргамі на сачэнне ці пагрозы.

[44] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-hto-izvestno-o-glave-belorusskogo-doma-kotorogo-nashli-poveshennym-novosti-ukrainy-50175258.html>

[45] https://t.me/nexta_tv/17109

[46] <https://www.svoboda.org/a/glava-belorusskogo-doma-propavshiy-v-kieve-nayden-myortvym-v-parke/31390951.html>

[47] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-vse-novosti-o-gibeli-glavy-belorusskogo-doma-v-ukraine-obnovlyaetsya-onlayn-50175285.html>

[48] Там жа.

[49] <https://hromadske.ua/ru/posts/smert-belorusa-shishova-ego-devushka-zayavlyayet-o-sabotazhe-rassledovaniya-pravoohraniteli-otricayut>

[50] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-vse-novosti-o-gibeli-glavy-belorusskogo-doma-v-ukraine-obnovlyaetsya-onlayn-50175285.html>

[51] Там жа.

[52] <https://glavcom.ua/interviews/soratrik-zagiblogo-v-kijevi-bilorusa-vitaliya-shishova-nas-poperedzhali-pro-mozhливist-vikradennya-azh-do-znishchennya-773558.html>

Сябар і калега Шышова, Юрый Шчучко патлумачыў, што Шышоў не звяртаўся ў паліцыю афіцыйна, паколькі «быццам бы быў пад абаронай СБУ».⁵³ Іншыя крыніцы паведамлялі, што сам Віталь усё ж апавясціў паліцыю пра сачэнне, а ўкраінскія спецслужбы ў неафіцыйных размовах пацвярджалі прысутнасць агентуры КДБ Беларусі ва Украіне.⁵⁴

Афіцыйная прычына смерці:

Не вызначаная. Паліцыя завяла крымінальную справу па арт. 115 КК Украіны пра наўмыснае забойства⁵⁵, разглядала дзве версіі: самагубства і забойства, замаскіраванае пад суіцыд.⁵⁶

Меркавана вінаваты ў смерці:

Не вызначаны. Разам з тым сукупнасць ускосных абставінаў, у тым ліку нетыповыя дэталі на месцы выяўлення цела, сістэматычнае сачэнне за Шышовым, папярэджанні пра пагрозу фізічнай ліквідацыі з боку беларускіх спецслужбаў, а таксама яго дзейнасць па выкрыцці агентуры КДБ Беларусі ва Украіне, паказвае на верагоднае дачыненне да смерці беларускіх спецслужбаў.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Па стане на лістапад 2021 года было праведзена 19 экспертыз, да расследавання прыцягнутыя міжнародныя эксперты; абедзве версіі, самагубства і забойства з імітацыяй суіцыду, так і засталіся адкрытымі. Кіраўнік МЗС Украіны Дзмітрый Кулеба запэўніў, што краіна зробіць усё магчымае для расследавання⁵⁷, прэзідэнт Уладзімір Зяленскі трымаў справу на асабістым кантролі.⁵⁸ Дзяўчына Шышова Бажэна Жолудзь заявіла пра сабатаж расследавання: адвакат не быў дапушчаны да матэрыялаў справы, цела доўгі час не выдавалася для пахавання.

На смерць Шышова адрэагавалі і дэ-факта ўлады Беларусі. Выступаючы на прэс-канферэнцыі 9 жніўня 2021 года, Аляксандр Лукашэнка заявіў: «Вось, Шышоў..., хто ён такі для мяне і для Беларусі ўвогуле? Ён для нас быў, ну проста ніхто. Які вар'ят возьме ў Беларусі, пойдзе і яго павесіць? Акрамя там калі разборкі нейкія. Элементарна – павесілі аднаго, заўтра будзе такі ж другі. Усіх жа не перавешаеш, гэта глупства. Навошта ва Украіне раздзьмуваць гэта ўсё?».

[53] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-vyyasneno-pochemu-chelovek-ne-obrashchalsya-v-policiyu-po-povodu-slezhki-novosti-ukrainy-50175366.html>

[54] <https://www.svoboda.org/a/31391636.html>

[55] https://www.facebook.com/UA.KyivPolice/posts/4189783647744041?ref=embed_post

[56] <https://www.svoboda.org/a/glava-belorusskogo-doma-propavshiy-v-kieve-nayden-myortvym-v-parke/31390951.html>

[57] <https://nv.ua/ukraine/politics/vitaliy-shishov-reakciya-dmitriya-kuleby-na-smert-aktivista-novosti-ukrainy-50175368.html>

[58] <https://nv.ua/ukraine/events/vitaliy-shishov-zelenskiy-derzhit-delo-ob-ubiystve-na-kontrole-novosti-ukrainy-50175393.html>

Абавязак па расследаванні смерці ён цалкам усклаў на Украіну: «Ён знаходзіўся ва Украіне. Яго падтрымлівалі спецслужбы Украіны. Вы ж ведаеце, чым займаліся. Ён быў на вашай тэрыторыі. Ён павесіўся ці яго павесілі на вашай тэрыторыі. Вы, калі ласка, займацеся, і дайце нам адказ: хто павесіў, як павесіў грамадзяніна Беларусі». Сваё дачыненне да інцыдэнта ён цалкам аспрэчыў: «Трэба разбірацца, а калі вы нас папракнулі: факты на стол. Факты на стол – калі там быў Лукашэнка, з якой вярхоўкай ён туды прыехаў, навошта ён яго павесіў? Факты на стол, што ж вы мяне папракаеце? Забойцу знайшлі! У нас хапае без Шышова, з кім трэба разбірацца, але мы ні на кога пакуль яшчэ пальцам не паказалі⁵⁹».

Выснова:

Смерць Шышова адбылася на фоне сістэмнага ціску рэжыму Лукашэнкі на беларускіх актывістаў за мяжой. Сам Шышоў мэтанакіравана выкрываў супрацоўнікаў беларускіх спецслужбаў ва Украіне праз канал «Ціхары на экспарт», які калегі называюць галоўнай прычынай яго забойства.⁶⁰ Сукупнасць абставінаў – сляды траўмаў на целе, нетыповыя дэталі на месцы знаходжання цела, сістэматычнае сачэнне за Шышовым і сябрамі арганізацыі, дасведчанасць украінскіх спецслужбаў пра агентурную сетку КДБ у краіне і паслядоўныя папярэджанні пра пагрозу ліквідацыі, – з высокай ступенню верагоднасці паказвае на датычнасць да забойства беларускіх спецслужбаў. Паказальна, што аналагічны почырк прасочваецца і ў справе Мікіты Крыўцова – удзельніка пратэстаў і фаната ФК «Маладзечна», знойдзенага павешаным у лесе на ўскраіне Мінска ў жніўні 2020 года. Паўторны характар падобных смерцяў паказвае на ўстойлівую практыку інсцэніроўкі суіцыду праз павешанне ў дачыненні да людзей, звязаных з пратэстным рухам.⁶¹

[59] <https://reform.news/248073-lukashenko-prokommentiroval-smert-shishova/amp>

[60] <https://web.archive.org/web/20220702014459/https://www.rbc.ua/rus/news/glava-belorusskogo-doma-varshave-shishova-1628065255.html>

[61] https://legin.info/posts/political_murder_belarus

СМЕРЦЬ З-ЗА НЕВЫБІРАЛЬНАГА ВЫКАРЫСТАННЯ ЗБРОІ СІЛАВІКАМІ

Гэты раздзел дакументуе выпадак смерці грамадзяніна Беларусі, які стаў вынікам цяжкіх захворванняў, меркавана справакаваных параненнем ад спецсродкаў, якія сілавая структуры невыбіральна выкарыстоўвалі пры разгоне пратэстаў у жніўні 2020 года. Пацярпелы не з'яўляўся ўдзельнікам акцыі – ён апынуўся ў зоне выкарыстання сілы выпадкова, знаходзячыся на працоўным месцы. Сукупнасць даступных сведчанняў і абставінаў дазваляе з высокай ступенню верагоднасці меркаваць прычынна-выніковую сувязь паміж атрыманым параненнем і смерцю ад хваробаў, якія развіліся на яго фоне.

ПАВЕЛ СІБІЛЕЎ

Фота: Павел Сібілеў.
Крыніца: nashaniva.com

Дата смерці:

10 кастрычніка 2021

Месца смерці:

Мінск.

Што вядома:

Павел Сібілеў, 49 гадоў, пераехаў у Беларусь з Крыма ў 1993 годзе. Жыў у Мінску, працаваў кіроўцам аўтобуса маршруту №163 (Сухарава-Варанянскага) у «Мінсктрансе». Да падзеяў жніўня 2020 года быў здравым мужчынам, лёгка праходзіў усе медкамісіі. Засталіся трое дзяцей, у тым ліку сын-першакласнік.⁶²

Абставіны:

Увечары 10 жніўня 2020 года Сібілеў завяршаў працоўную змену. Аўтобус разам з іншым транспартам патрапіў у затор паміж прыпынкамі каля станцый метро «Спартыўная» і «Пушкінская». У гэтым раёне ў той момант сілавікі разганялі акцыю пратэсту. Сібілеў выйшаў з аўтобуса, каб абмеркаваць сітуацыю з калегам-кіроўцам тралейбуса, і ў гэты момант яму ў спіну прыляцела граната і гумовыя кулі. Сам ён пасля адзначаў, што мог з'ехаць з маршруту раней, але вырашыў дапрацаваць змену з меркаванняў заробку. У выніку паранення ў мужчыны ўтварылася шырокая адкрытая рана, праз якую былі бачныя ўнутраныя органы. Сібілеў правёў месяц у ваенным шпіталі, перанёс перасадку скуры са сцягна, страціў адчувальнасць у двух пальцах левай рукі, дзе засталіся недастаныя аскепкі. Яму была прысвоеная першая група інваліднасці. За год ён схуднеў з 80 да 53 кілаграмаў, пасівеў і перасоўваўся толькі з кіем. Неўзабаве пасля выпіскі ў яго дыягнаставалі рак галоўкі падстраўнікавай залозы і рак прастаты. Паводле словаў блізкіх, сям'я звязвае развіццё анкалогіі з атрыманымі траўмамі. Лекары планавалі хіміятэрапію, аднак для яе пачатку Сібілеву не хапала вагі. 10 кастрычніка 2021 года сваякі Паўла паведамілі, што ён памёр.⁶³

[62] <https://nashaniva.com/ru/279119>

[63] <https://nashaniva.com/ru/276494>

Афіцыйная прычына смерці:

Рак галоўкі падстраўнікавай залозы і рак прастаты.⁶⁴

Меркавана вінаваты ў смерці:

Супрацоўнікі сілавых структураў, якія выкарысталі спецсродкі ў дачыненні да грамадзянскай асобы, якая знаходзілася на працоўным месцы.

Рэакцыя афіцыйных уладаў/расследаванне:

Следчыя апытвалі Сібілева яшчэ ў бальніцы і пасля выпіскі, сумесна з ім праглядалі запісы службовых камераў. Ахова працы «Мінсктранса» таксама рабіла спробы паўплываць на ход праверкі. Па выніках СК адмовіў у завядзенні крымінальнай справы, кваліфікаваў тое, што адбылося, як няшчасны выпадак. Афіцыйная пазіцыя ўстановаў: віны органаў МУС не выяўлена, паколькі сілавікі знаходзіліся далёка ад месца выбуху і не маглі зрабіць мэтанакіраваны стрэл. Сам Сібілеў пасля гэтага адмовіўся ад намеру дамагацца завядзення крымінальнай справы.⁶⁵

Выснова:

Гісторыя Паўла Сібілева паказвае, што падзеі жніўня 2020 года мелі цяжкія наступствы не толькі для непасрэдных удзельнікаў пратэстаў, але і для грамадзянаў, якія выпадкова апынуліся побач з месцам сілавога разгону. Афіцыйнай падставай для адмовы ў завядзенні справы, па ўсёй бачнасці, стала адсутнасць даказанага намеру нанесці шкоду менавіта Паўлу Сібілеву. Аднак такая логіка афіцыйных органаў фактычна выводзіць з прававога поля любыя наступствы невыбіральнага выкарыстання спецсродкаў у гарадскім асяроддзі, дзе могуць прысутнічаць грамадзянскія асобы, і ўсталёўвае поўную беспакаранасць за выкарыстанне зброі.

[64] <https://nashaniva.com/ru/276494>

[65] Там же.

ПАСЛЯСЛОЎЕ

У якасці агульнай высновы можна адзначыць, што прыведзеныя выпадкі не з'яўляюцца ізаляванымі эпізодамі, а паказваюць на больш шырокую праблему: адсутнасць эфектыўнай абароны жыцця і здароўя людзей, якія знаходзяцца пад поўным кантролем дзяржавы ў месцах пазбаўлення волі. Інфармацыя пра смерці з віны дзяржавы ўсяляк хаваецца.

Пры падрыхтоўцы гэтага дакумента аўтары сутыкнуліся з істотным недахопам пацверджанай інфармацыі, афіцыйных дакументаў, медыцынскіх заключэнняў, а таксама сведчанняў сваякоў, адвакатаў і асобаў, якія адбывалі пакаранне разам з загінулымі. Закрытасць пенітэнцыярнай сістэмы, абмежаваны доступ да матэрыялаў праверак і адсутнасць празрыстых расследаванняў істотна ўскладняюць вызначэнне поўнай карціны здарэння.

Менавіта гэтым тлумачыцца выкарыстанне ў дакуменце асцярожных фармулёвак пры апісанні асобных выпадкаў смерці, абставінаў інцыдэнтаў і магчымых прычынаў смерці. У шэрагу выпадкаў наяўныя звесткі дазваляюць казаць толькі пра меркаваную прычыну смерці, а таксама пра неабходнасць дадатковай праверкі дзеянняў ці бяздзейнасці службовых асобаў.

Аўтары працягваюць працу па зборы, удакладненні і верыфікацыі дадзеных, уключаючы пошук дакументаў, сведчанняў сваякоў, былых зняволеных і іншых крыніцаў, якія могуць дапамагчы высветліць абставіны кожнай смерці і магчымую адказнасць прадстаўнікоў пенітэнцыярнай сістэмы.

Такая праца неабходная для захавання доказаў, высвятлення абставінаў кожнай смерці, вызначэння адказных асобаў і далейшага выкарыстання сабраных матэрыялаў у нацыянальных і міжнародных механізмах адказнасці. Мэта гэтай працы – не толькі зафіксаваць асобныя трагедыі, але і паказаць сістэмны характар парушэнняў, перашкаджаць беспакаранасці і садзейнічаць аднаўленню справядлівасці для загінулых і іх сем'яў.

